

Jože Pahor

Ob prihodu komisije

Malokje širom Slovenije so tako vidni dokazi pridnosti slovenskih rok, kakor na onem robu naše zemlje, kjer so naši davni predniki dosegli morje. Visoka kraška planota, skalnata, skopa, brez vode in zemlje, priča o žilavosti našega kmeta, ki se toliko stoletij bori za kruh in obstoj pod najtežjimi pogoji. Kjer ne bi nihče vzdržal, se je ohranil zdrav in trden, dasi skromen in v neprestani trdi borbi z neprijaznimi naravnimi silami. Vsako krpo rodovitne zemlje je obdelal s svojimi neutrudnimi rokami, iz zemlje je trgal kameenje, da si je napravil ograde, ki v njih nakosil sena za potrebno živino, skalnate grebene je zasejal z borovci, da bi izboljšal podnebje. Vzlic suši in burji in mrazu je vztrajal, da ni puščava segla čez Kras.

In kjer se Kras spušča navzdol k morju, proti Tržaškemu zalivu, kjer ni svet nikdar vabil poljedelca, po vseh teh strminah od Trsta do Sestljana in Devina in naprej do Doberdoba, povsod so ogromni dokazi, kakšen delaven, vztrajen rod je zasedel zemljo, ki se stika tukaj »z morja široko cesto«. Kakor nešlete stopnice se spuščajo z vrhov doli do obrežja terase, plodna zemlja, ki jo je slovenski kmet varoval kot punčico v očesu, saj mu je dajala vsakdanjega kruha. Podzidal jo je iz roda v rod, da mu ni zdrčala v morje, da je niso odplavili nalive, ki so vdiral z vrhov ob nevihtah. Zid ob zidu jo varuje še danes, in če kje grozijo večne sile, da bi jo spodkopale, se vrže njen gospodar z novo vneto proti sovražniku. Rod za rodom je stal tod na straži, bedel je in gradil, nikdar se ni plašil truda in znoja. Ohranil je zemljo, vir življenja, in ostal je sam na njej, gospodar in delavec obenem, njen varuh, ki ga noben vihar ni mogel potreti.

Vsako pomlad spet zacveto breskve in mandlji po teh bregovih, razgrnejo smokve svoje široke liste, trte se napijejo sokov iz podzidane zemlje, vsako leto spet zakipi novo življenje po teh strminah, ki se čudovito ogledujejo v zrcalu mogočnih voda. Ko se zgane narava, se zganejo ž njo delavne roke, kopljejo, gnojijo, obrezujejo, vežejo, škropijo, žvepljajo, vsečez ena sama volja, dobili iz naročja zemlje vse, kar more doseči človek: mogočna volja do življenja, do samoohranitve. Ko se potem sonce z vsem žarom upre v te strme rebri, ko zoreči grozdi vračajo človeku trud in ljubezen, ne najdete kmalu sveta, ki bi bil tako lep kot so lepi ti naši slovenski predeli, ki vise, podobni prazničnim vencem, nad zalivom od Trsta do Sestljana in na drugi strani daleč doli v Istro.

Na vrhovih slonijo naše vasi in zrejo v daljave, sto in tisoč let, saj se naš človek nikdar in nikomur ni umaknil s svojih tal. Res, zemlja mu ni dajala dovolj, moral je k morju, iskal novih virov, lotil se je ribištva, z enako pridnostjo, kakor dela na zemlji. Tako se je življenjsko povezal z vsem okrog in tudi s Trstom, ki brez njegovih neutrudnih rok, brez njegovega napora nikdar ne bi mogel zrasti v dnu zaliva do svojega pomena.

Da, Trst! Koliko naših najlepših, najkrepkejših ljudi je utonilo v njem v teku vekov, posebno v letih njegovega največjega razvoja. Prišli so v mesto za zaslužkom, poprijeli za najtežja dela, v prosti luki, na tlaku, v skladiščih, na stavbah, v industriji, v

zasebnih in javnih podjetjih. Trpeli so, garali izkoriščani, omahovali in padali na življenjski poti. Ne le iz neposredne okolice in s Krasa, iz vse Slovenije so se stekale delovne množice v mesto, pomagale ga graditi, delale na njegovi rasti in njegovem razvoju in blagostanju. Toda sadove neizmerne truda in težkega znoja je polrgal največ tujec, ki je bogatel in kupičil zaklade. Računa o tem, statistike, koliko bogastva je tujcem v Trstu ustvarila roka slovenskega garača, ne bomo imeli nikdar. Da je imel naš delavec pri tem prednost, vam dokazuje nešteto dejstev. Najglasnejše je gotovo to, da so Tripkoviči, Kozuliči in drugi industrijski kapitani celo v času najodločnejšega fašističnega gospostva v teh krajih sprejemali v tržaška industrijska podjetja najrajši slovensko in hrvatsko delovno moč. Zakaj? Bila je najcenejša. Slovenski in hrvatski delavec sta najmanj zahtevala, živela sta najskromnejše in delala več kot vsak drugi.

Danes smo na prelomu. Po težki osvobodilni vojni, ko smo stresli s pleč nasilniškega krvošesa, nimamo svobode, nimamo demokracije, nimamo ljudske oblasti, ki je edina upravičena voditi življenje ljudstev. Pričakujemo razsodnikov, ki naj bi v imenu pravičnosti, v imenu naprednih načel narodnostne razmejitve in samoodločbe prizadeti razsodili, kar je že nad tisoč let razsojeno, da namreč tod strnjeno prebiva slovenski rod, če iz-

Motiv iz Opčin. To je slovenska vas, ki spada k Trstu. 146 borcev J. A. je dalo tu življenje za osvoboditev Trsta. Vas je dala narodno osvobodilni borbi 200 borcev in kurirjev, od katerih jih je padlo 25. V letih suženjstva je bilo 8 vaščanov obsojenih na 103 leta robije, 69 je bilo interniranih, 216 prisilno izseljenih, 162 prisilno premeščenih, 988 slovenskih imen je bilo poitalijančenih. Vzlic temu teroru so Opčine ostale slovenske. Tako bilanco trpljenja in junaštva imajo tudi druga naselja ob Trstu. Vse to so dala za Jugoslavijo.

vzamemo nekaj jezikovnih otokov. Pričakujemo razsodnikov, ki morajo spoštovati voljo onih, ki delajo, voljo ljudskih množic, brez katerih ni niti Trsta, niti luke, niti industrije, trgovine in prometa. Ta volja se je že tisoč in tisočkrat manifestirala, ob vsaki priliki in na vse načine. In še se manifestira, ker je elementaren izraz ljudstva, ki hoče samo voditi svojo usodo. In kaj vidimo? Rušijo in požigajo se slavoloki, ki smo jih postavili za spre-

jem mednarodne komisije, uničujejo se napisi, ki naj dokažejo misli in čustva ljudskih množic, snemajo se narodne zastave in zapirajo ljudje, ki so jih razobesili. Vse to se godi po dolgi, krvavi borbi, ki je v njej ljudstvo žrtvovalo vse za svobodo.

Konec z burkami, gospoda! Ljudstvo ni več voljno prenašati stopala na tilniku, hoče svobodno pot in si jo bo izbojevalo z vsemi sredstvi. Živela samoodločba narodov!

JANKO PREMRL - VOJKO

V nedeljo dne 24. februarja se vrši slavnostni prekop trupla narodnega heroja Janka Premrla-Vojka ter odkritje spominske plošče v njegovi rojstni vasi v Št. Vidu na Vipavskem.

Da, Vojko je bil Primorcem tisti silni, veliki, titanski junak, ki je z odločno gesto pretrgal črno fašistično zaveso, ko je svoji majhni četici zakričal: »Prebijmo obroč! Vsa Primorska je prislunila temu klicu. Prebiti obroč fašističnega suženjstva, to so Primorci želeli celih pet in dvajet let. Pretrdo je držal, tu in tam se je dvignilo nekaj

belov. Janka Premrla-Vojka je razpisal 50 tisoč lir nagrade. Vse zama, upor je rasel in se širil, niti močne posadke v bunkerjih in trdnjavah niso bile več varne pred napadi Vojkovih junakov.

To je predsedalo tudi kolovodji črnih sinov rimske volkulje v Rimu. Z zrakoplovom je priletel v Gorico in zbral okoli sebe vse degenerirane pankrte črne volkulje, vrhove oblasti na Goriškem in jim ukazal: »Pobijte in požgite vse.«

Kot razdivjana drhal so planili po naših domovih, požigali in morili. Vojkovi osvet-

ZASTAVE
PRIMORSKIH
BRIGAD

mladih, idealnih ljudi, da ga prebijajo, toda fašistični svinec jih je pomoril. Bili so to štirje »silni mrličji, junaki, titani« iz Bazovice, katerim je kmalu nato sledilo pet enako velikih iz tržaškega procesa. Primorsko ljudstvo pa je v tem zatajevanem uporu — zorelo.

Primorski Peter Klepec se je zavedel svoje silne moči in je planil na črnega zaslužnjaka. Ta je za hip obstal presenečen nad uporom »barbarov«. Da bi s terorjem uničil željo po svobodi v primorskem ljudstvu, je pričel odvajati ljudi v zapore in internacije. Na poglavarja »banditov« in »ri-

niki pa so naraščali številčno iz dneva v dan.

Ko so se laški fašistični okupatorji valili v kolonah po dest do dvajset tisoč proti majhnim gorskim vasicam, so ljudje v skrbah izpraševali: »Kje je Vojko?« »V zasedi!« »Če je Vojko v zasedi, tedaj je za nas dobro,« so govorili. Toliko so zaupali v njegovo moč in junaštvo.

»Vojko je znal napadati,« pravijo še danes ljudje po okolju, kjer se je kretal, »zmeraj je šel poiskati modrasa v njegovo gnezdo, da ljudi ni spravljal v nevarnost.« Nikdar ni napadal v bližini kake vasi.

»O, kako je bil Vojko dober, pošten, mo-

der in res tovariški,« pravi ljudstvo o njem. »Vse spore je znal tako modro razsoditi, da je bilo prav na obe strani.«

»Ko sem zaslišala njegove korake po stopnicah, sem se razveselila, kot da gre moj lastni sin,« je pravila stara mati v Koševniku, »toda ne samo sin, še nekaj več, čutila sem, da je prišel v hišo — velik človek.«

»Ob žalostni novici, da je Vojko padele, je pripovedovala neka 64letna mati v Koševniku, »mi je bilo tako hudo, da bi bila rajši izgubila dva lastna sinova, samo da bi bil Vojko ostal. Še danes mi je tako hudo po tem dobrem fantu, da ne morem povedati. Nobenega partizana se tako dobro ne spominjam kot njega.«

Vsakrat, ko je šel v hišo, je tej ženici nagajal, da sta sosedata. Mati ga ni mogla razumeti. Bilo pa je res, saj je imel Vojko svoj logor komaj pol ure od njene hiše celih osem mesecev.

Tri leta nas ločijo od dneva, ko je v Črnovrških gozdovih ugasnilo Vojkovo oko in onemel njegov glas. Ko današnji dan pokopujemo ob navzočnosti vsega primorskega ljudstva njegovo telo, smo hoteli še enkrat predložiti si njegov obraz, telesni in duševni, da ga poživimo v sebi; posebno pa da ga čim verneje predamo spominu bodočih rodov.

V ti duševni odaljenosti nam je Vojko — lep — nam je lik, nam je titanski junak, ki nam govori, kako se je treba boriti in umirati za svobodo. Zakaj, ko leži med njim in nami — smrt, govorijo stotera srca o tem, o čemer prej niso mogla najti izraza. Izraza jim je dal on s svojo smrtjo.

V desetstisoče borcev je narasla njegova nekdanja četa, ker velika, veličastna je bila moč njegovega vzgleda. Tiho in lepo je govoril o potrebi borbe za svobodo še iz groba. Nevidna, bogata struja se je vlekla od njegovega groba do srca slednjega primorskega borca. Šli smo naprej, vsi njegovi, kot on ves naš. Z okupatorjem smo govorili njegov jezik, pisali smo mu s puškami in bombami pot iz naše zemlje. Ponesli smo njegove junaške besede: »Prebijmo obroč, globoko doli v ravnino, v Trst, Gorico, Tržič, Videm, ki se nam še danes ne priznajo za naše. Pagon Andrej-Ogarev

23. februar

28. obletnica
Rdeče Armade

Dne 23. februarja bo 28. obletnica Rdeče armade. Ta dan bo proslavljen po dolgem času prvič v ozračju miru.

Zakaj slavi sovjetsko ljudstvo in z njim vsa demokratična javnost prav 23. februar kot obletnico Rdeče armade?

Leta 1917. od marca do novembra, je ljudstvo vrglo oblast carja in pozneje Krenskega. Borbeno pest ljudstva je bila Rdeča garda, ki je štela nad 25.000 mož, oboroženih s puškami in mitraljezi in polnih revolucionarnega poleta.

Ko so v novembru 1917 prevzeli oblast Sovjeti, je bila domovina v nevarnosti pred zunanjimi in notranjimi sovražniki. Nemci so navzlic mirovnim pogajanjem zasedli Estonijo, Belo Rusijo in velik del Ukrajine. Protirevolucionarna generala Kornilov in Denikin sta organizirala svoje bande, da bi zrušila oblast Sovjetov.

Dne 15. januarja 1918 je bila ustanovljena z dekretom Sovjeta ljudskih komisarjev Rdeča armada. To je bila tedaj vojska prostovoljcev, ki so šli braniti socialistično domovino.

Dne 23. februarja 1918 so oddelki mlade armade delavcev in kmetov premagale nemško vojsko pri Pskovu in Narvi. Zaradi te zmage so morali Nemci pospešiti mirovna pogajanja s sovjetsko oblastjo. To je bila prva zmaga Rdeče armade proti nemškemu okupatorju, prva velika preizkušnja. Zaradi tega praznuje Sovjetsko ljudstvo ta dan kot dan ustanovitve Rdeče armade.

Tej zmagi so sledile druge. V borbi proti zunanjim intervencijam in notranjim sovražnikom je Rdeča armada obranila pridobitve Oktobrske revolucije.

V letih miru je Sovjetska država posvetila vso pozornost Rdeči armadi. Pred nemškim napadom je nad 20 vojaških akademij vzgajalo tisoče komandantov in specialistov. Armada je bila opremljena z najmodernejšim orožjem in tehničnimi sredstvi. Sovjetsko ljudstvo se je v delu tesno povezalo s svojo armado, ker se je zavedalo, da je obramba domovine prva dolžnost.

Zaradi tega je napad fašistične Nemčije

na Sovjetsko zvezo leta 1941 našel Rdečo armado pripravljeno in z njo vse sovjetsko ljudstvo, ki se je dvignilo kakor en sam mož.

Fašizem ne bo nikdar pozabil, kako je marširal v Sovjetsko zvezo, in ... kako je Rdeča armada korakala v Nemčijo.

Zmaga, ki si jo je priporila Rdeča armada je rešila sovjetsko ljudstvo suženjstva in uničenja ter odprla pot nadaljnemu blagostanju sovjetske države. To je v resnici sijajen obračun 28 letnega življenja in razvoja armade. V teh 28 letih je Rdeča armada prehodila dolgo pot ter se spremenila od oddelkov slabo oboroženih Rdečearmejcev v prvovrstno vojsko.

Vsi vemo, da se moč in sila kakršnekoli vojske preizkusi samo v vojni in v borbi proti močnemu nasprotniku. Vsaka drugačna ocena armade je zgrešena. Znano je, da so mnogi smatrali nemško armado, ki je zmagovito prešla Evropo, ne da bi našlela na enakovrednega nasprotnika, kot nepremagljivo in sposobno poraziti katerokoli drugo armado na svetu. Istočasno so verovali, da je Rdeča armada kolos na glinastih nogah in da se bo zgrudila ob prvem spopadu z nemško vojsko. Pravili so, da so sovjetske čete slabo oborožene, da nimajo izkušenih častnikov in da je njihova morala na nizki stopnji. V teku preizkušnje v vojni, ki je bila po obsegu nekaj nezasišane, se je moglo ugotoviti, da je bila Rdeča armada edina sposobna vztrajati proti hitlerjevskemu vojnemu stroju in da je potem razbila njegove glavne sile.

Vojna je pokazala, da je Rdeča armada sposobna izvršiti katerokoli nalogo moderne vojne ter voditi dolgo borbo proti najmočnejšemu sovražniku. Glede morale sovjetskih čet je vojna pokazala, da ni mogoča odkriti v zgodovini vseh vojn kakih drugih primerov podobne enoglasne volje za uničenje sovražnika, podobnega stoicizma pri obrambi in odporu, podobne drznosti in hrabrosti pri ofenzivi ter enakega duha samozatajevanja kot ga je pokazala Rdeča armada.

Interesentov oddeljujejo člani komisije za agrarno reformo zemljo, kakor so to agrarni interesenti sami na zborovanjih izglasovali. Delijo jo v prvi vrsti tistim, k so najbolj zaslužili, tistim, ki so zanjo prelivali kri: borcev in invalidov iz narodno osvobodilne borbe, pa tudi družinam in sirotam umrlih borcev in žrtvam fašistične nasilja.

Ganljivo so prizori, ko novi posestniki sprejemajo listine o lastnini in lastnoročno

postavljajo mejnike na dodeljeni jim zemlji.

Pri delitvi zemlje pa kaže ljudstvo veliko zrelost in se zaveda, važnosti zadrug ter ustanavlja viničarske, sadjarske in druge zadruge. Tako so v Gornji Savinjski dolini agrarni interesenti pri razdeljevanju velikega škofijskega posestva domenili, da bodo osnovali živinorejsko zadruge, ki bo prevzela v skupno last tiste gozdne predele, ki so primerni za obdelavo ali za pašnike. Agrarni interesenti v Marjingu gradu so se skupno z delavci dogovorili, da bodo graščino, ki spada pod agrarno reformo spremenili v stanovanjsko hišo in na zadrugi podlagi obdelovali zemljo, ki spada h graščini. Iz graščinskega parka bodo napravili vrt ter na ta način pridobili zemljo za obdelovanje. To je dokaz velike povezanosti poljedelcev in delavcev, ki vidijo le v skupnem delu svojo skupno srečo.

V Vrhu bodo zemljo od konvikta usmiljenih bratov razdelili med kočarje in male kmete, gospodarska poslopja konvikta pa bo upravljala posebna ljudska uprava, ki si jo bodo sami izvolili iz svoje srede. Ljudska uprava bo poleg gospodarskih poslopij upravljala tudi sadovnjake in vrtove. Tako bodo imeli od tega koristi vsi interesenti.

Ljudstvo, ki je po osvoboditvi pričelo v nemo in vztrajnostjo obnavljati razne kulturne in prosvetne ustanove, kakor otroške vrte, ljudske in srednje šole in drugo, se pri izvajanju agrarne reforme zaveda, da se je treba radi skupnih interesov marsikje odreči osebnemu hrepenenju po zemlji. Tako vidimo po vsej Sloveniji, kako ljudje

na javnih sestankih odločno zahtevajo, naj se iz zemljiškega sklada izloči najlepši in najprimernejši prostor za novo šolo, za ljudski dom, za to in ono kulturno prosvetno ustanovo.

Potekel je dober mesec, odkar so slovenski agrarni interesenti začeli deliti prvo zemljo. Prvi podatki kažejo, da znaša v vseh štirih okrožjih skupna površina zemljiškega sklada približno 209.217 ha zemlje. Od tega odpade na obdelovalno zemljo 37.435 ha, na gozdove pa 142.295 ha. Največ te zemlje so posedovali veleposestniki, cerkve in samostani, nadalje banke in različne družbe. Če primerjamo količino zemlje v zemljiškem skladu s številom interesentov, ki jih je v vsej Sloveniji okoli 45.000, tedaj bomo razumeli, da agrarnim komisijskim in odborom agrarnih interesentov delo ni vedno lahko.

Z zakonom o agrarni reformi ne bo zemlja več predlog kričnega izkoriščanja človeka, ampak bo zares človek izkoriščal zemljo predvsem za samega sebe. Brez ljudske oblasti, brez demokratičnih pridobitev osvobodilnega boja bi ne bilo danes agrarne reforme. Izvajala se je sicer tudi v stari Jugoslaviji, toda ne po želji in v korist delovnega kmeta, temveč tako, kot so hoteli veleposestniki, bankirji in oduhi, ki so imeli v rokah oblast. Kjer pa je ljudstvo na oblasti, je zakonodajna taka, da štiti malega človeka in zato je zakon o agrarni reformi v Jugoslaviji tako napreden, da je vzbudil velikanski val navdušenja v vrstah delovnega ljudstva.

OD TEDNA DO TEDNA

Bolgarsko-jugoslovansko društvo v Sofiji je organiziralo veliko zborovanje, na katerem je bila sprejeta resolucija, ki pravi med drugim sledeče: Zborovalci odobravajo zahteve prebivalstva Julijske krajine in Trsta za priključitev k materiji Jugoslaviji vseh ozemelj, ki so slovanska, ki jih niso izročili Italiji zaradi etničnih razlogov, ampak kot politično kompenzacijo za njeno udeležbo na strani zaveznikov v prvi svetovni vojni.

Poljski listi izražajo željo poljskega ljudstva, da bi upravičene težnje narodov Jugoslavije po priključitvi Julijske krajine dobile končno pravično in edino možno rešitev, da pride Trst z okolico v okvir republike Jugoslavije kot sedma federalna enota.

Ze na konferenci v San Franciscu je bila sprejeta resolucija, po kateri se odredbe ustanovne listine Združenih narodov, ki govorijo o sprejemu v članstvo, ne morejo nanašati na države, katerih režimi so bili ustanovljeni s pomočjo oboroženih sil držav, ki so se borile proti Združenim narodom vse dotlej, dokler bodo ti režimi na oblasti.

Po tej resoluciji, kakor tudi po sklepu potsdamske konference, je panamska delegacija predložila generalni skupščini Združenih narodov resolucijo, da naj Združeni narodi odklonijo vsako zvezo s fašistično Francosko Španijo. Resolucija je bila sprejeta s 46 glasovi.

Franco se pripravlja na odpor. Poročajo, da ojačuje svoje garnizije z marokanskimi četami, ki so bile, kakor je znano, njegova glavna opora v vojni proti republikancem.

Glavna skupščina Združenih narodov je razpravljala o priporočilu socialno-humanitarnega komiteta glede vprašanja beguncev. Govorila sta sovjetski delegat Višinski in jugoslovanski zastopnik dr. Aleš Behler, ki je med drugim izjavil, da bi se demokratične vlade morale bolj zanimati za te ljudi, da bi se onemogočil vpliv protidemokratskih elementov, ki hočejo za vsako ceno narediti iz beguncev instrument izživljanja in pustolovščin, naperjenih proti njihovim lastnim državam.

Svetovno demokratično časopisje in vsa svetovna demokratična javnost še vedno ostro obsojata vzdrževanje emigrantske poljske vojske generala Andersa v Italiji. Dejstvo pa, da se ta vojska, ki je očitno sovražna sedanjemu demokratičnemu poljskemu režimu, Sovjetski zvezi in naprednim balkanskim državam, približuje začasno jugoslovansko-italijanskim mejam, je prisililo jugoslovansko vlado, da je vložila protest Varnostnemu svetu Združenih narodov. Jugoslovanska spomenika opozarja, da se je ta vojska pomaknila do črte Bologna, Ferrara, Padova, Benetke, Treviso in Videm in da se to premikanje še nadaljuje. Vojski poljske emigrantske armade so podvrženi vplivu propagande, ki je sovražna Jugoslaviji. General Anders nabira v svojo vojsko tudi Jugoslovane, ki so zbe-

žali na italijansko ozemlje, ker so bili v quislinških edinicah.

Tudi poljska vlada je vložila protestno noto pri angleški vladi, v kateri izjavlja, da poljske sile v inozemstvu ne morejo več nositi imena poljske armade in zahteva, da se takoj razpuste.

Prav tako opozarjajo na resno nevarnost za mir, ki jo predstavlja fašistična Andersova vojska številni angleški listi, ki zahtevajo takojšen razpust te vojske.

Na procesu proti glavnim zločincem v Nürnbergu je govoril glavni sovjetski tožilec Rubenko, ki je predložil obtožno gradivo o organiziranju in uresničenju napada na Češkoslovaško, Poljsko in Jugoslavijo, ki dokazuje, da so obtoženci hoteli nasilno vzpostaviti vladno nemškega imperializma, ter uvesti fašistični režim v vseh evropskih deželah in nato po vsem svetu.

Vlada Združenih ameriških držav je objavila spomenico, v kateri direktno obtožuje argentinsko vladu zaradi dajanja pomoči osim državam in zaradi izpodrivanja odnosov med državami Severne in Južne Amerike.

Generalna skupščina Združenih narodov je imela 14. februarja svoje zaključno ple-

Tu je zasedala Glavna skupščina ZN

narno zasedanje. Skupščina bo nadaljevala s svojim delom v septembru v Združenih državah Amerike.

Londonski časopisi poročajo o velikih nemirih, ki so izbruhnili v Kalkuti in okolici. Angleži so proglasili obsedno stanje in so poslali v mesto tanke in ojačenja čet, da onemogočijo nemire, v katerih je bilo zadnje dva dni ubitih 14 in ranjenih 170 oseb, med njimi tudi 18 ameriških vojakov.

Po navodilih svojih voditeljev je rojalistična organizacija med razpravo o grškem vprašanju v Varnostnem svetu nekoliko zmanjšala svoje teroristične akcije proti grškemu prebivalstvu. Sedaj se je teror znova začel. Demokratični listi poročajo o novih nasiljih članov terorističnih organizacij.

Reuter poroča, da so v Grčiji objavili statistiko o belem terorju. EAM navaja, da je bilo od podpisa sporazuma v Varkizi ubitih 1192 njegovih članov.

V Jugoslaviji delijo zemljo

V Jugoslaviji je prva stopnja pri izvajanju agrarne reforme, to je zbiranje podatkov o zemljiških, ki pridejo pod agrarno reformo, že mimo. Stopili smo v drugo stopnjo, to je dodeljevanje zemlje. Praznično oblečeni, z zastavami in s transparenti ter v povorkah prihajajo ljudje k delitvi zemlje. Postavljajo slavoloke, krasijo hiše, prepevajo, ter vzklikajo Titu in ljudski oblasti. Veleposestva in graščine prehajajo v ljudske roke. V prisotnosti agrarnih in

VALVAZOR

Valvazor je živel in deloval v dobi, ki se ne more pohvaliti s posebnim kulturnim in prosvetnim razmahom. Posebno v slovenskem kulturnem življenju ta čas ni bilo veliko razveseljivih pojavov. Zato s svojim resnim prizadevanjem, z neutrudno pridnostjo in zajetnimi knjigami daleč prekaša svoje sodobnike.

Janez Vajkard Valvazor se je rodil pred 300 leti. Izobrazil se je nekaj doma pri ljubljanskih jezuitih, še bolj na potovanjih po Nemčiji, Francoski, Italiji in Severni

ne zdi nič tako ravno kakor neravnost. Ponekod se sicer se da videti nekaj milij daleč a sama sivina, zelenja pa nič, ker je vse s kamenjem pokrito. Kljub temu raste v nekaterih krajih med kamni najlepša in najplemenitejša trava, ki služi živini za pašo. kajti prebivalci redijo ponekod prav mnogo živine. Tako vzreajo najboljše konje, ki se imenujejo kraški in se izvažajo po vsej Evropi. Rimsko cesarsko veličanstvo ima za to lastno žrebtarno v Lipici na Krasu, sicer na tržaškem ozemlju, a tik na kranjski meji.

Marsikje primanjkuje prebivalcem vode.

Valvazor je opremil svojo zajetno knjigo z mnogimi podobami, ki nam kažejo naše kraje in ljudi v tisti dobi. — Evo vam Kraševce. Zanje so značilne široke hlamudrave hlače iz hodničnega sukna, kratke kamizole in velike klobučevinaste kape.

Afriki. Udomačil se je na gradu Bogenšperku pri Litiji, zbral velikansko knjižnico (10.000 knjig), si uredil umetniško zbirko, zbirko matematičnih instrumentov, ustanovil bakroreznico in tiskarno za bakroreze. Sukal je pero, včasih tudi meč (kot stotnik dolenske strani), hkrati pa vztrajno potoval sem ter tja po Kranjskem in po sosednjih deželah, izpraševal, brskal po arhivih, zapisoval, risal in meril, se vzpenjal na gore in se spuščal v jame. Ko je 1689 ves svoj trud pokazal svetu v velikanskem delu, ki nosi naslov

Slava vojvodine Kranjske

je z njim žel velikansko slavo, a za izdajo je žrtvoval toliko, da je moral prodati grad Bogenšperk, hišo v Ljubljani in celo svojo dragoceno knjižnico. Umrl je 1693 v Krškem.

Valvazorjeva znamenita Zgodovina Kranjske dežele je izšla v 4 zvezkih. Občudujemo jo zaradi obsega, oprave in starinske častiljivosti, vemo pa tudi, da je v celoti težko uporabna in nezanesljiva. Kot topograf in geograf pa je Valvazor opisal Kranjsko kot še nihče pred njim. Dal nam je vsestransko jasno podobo Kranjske 17. stoletja, kakršno premore le malokatera dežela v tistem času. »Slava« obsega izčrpen opis pokrajin, polj, gozdov, gora, tekočih in stoječih voda, podzemeljskih gorskih jezer, zlasti svetovnoznane čudežnega Cerkniškega jezera, prav tako rastlin, rudnikov, dragih kamnov, starih lovcev, živali, ptic itd.; razen tega opis oblasti, gradov, mest, trgov, trdnjav in njih nekdanjih gospodarjev in predstojnikov, poveljnikov, prebivalcev, jezikov, navad, noš, obrti, patrijarhov, škofov, župnij, cerkva, deželnih knezov, letopisov ter starih in novih znamenitosti.

V začetku dela je poleg predgovora še cela vrsta čestitk in voščil v nemških, latinskih, hrvaških in slovenskih verzih, nas pa najbolj zanimajo prvi slovenski posvetni verzi. Kranjska dežela je vsa srečna in poje takole:

Je peršeu enkrat taisti dan,
s tulikom prošnam perpelan!
O srečne dan, o srečna luč,
katera imaš tok veliko muč,
da te bukve perpelaš,
nem to pravo luč podaš!
Vi, bukve, tudi srečne ste,
zakaj vi mene reševelite
inu sterte, de moje ime
ceu svet celo dobro ve.

Da spoznamo, kako je Valvazor pisal, objavljamo tu nekaj odlomkov. Kako nazorno je na primer opisal Kras:

Stopimo na Kras. S tem razumemo ves Kras ki sega od Lože in Senožec do Jadranskega morja. Zemlja je tu vsa izredno kamnita. Dvigajo pa se tako številni grički, hribočki in gorice, kakor valovi v beneškem morju, da ni Kras samemu sebi v ničemer tako enak, kakor v nenečnosti in da se mu

da, čisto brez nje so. V raznih krajih imajo mlake ali tuze, ki se natečejo ob dežju; če taka deževnica poleti dolgo stoji, postane krvavordeča. Kadar dolgo ni dežja, stoji vedno kmet iz nase, ki ji pripada luza, na

Številke iz Stalínovega govora

Na predvečer volitev v Vrhovni Sovjet ZSSR dne 9. t. m. je imel generalisim Stalin govor, v katerem podaja mnoge zanimivosti ter osvetljuje — podprto z dejstvi — napredek in ogromen porast gospodarstva v Sovjetski zvezi. Posebno poučne so številke, ki nam razkrivajo in ugotavljajo ogromno razliko med zaostalostjo carske Rusije in mogočnim razmahom v sedanji Sovjetski zvezi. V svojem govoru navaja Stalin te podatke:

«Ako vzamemo podatke za leto 1940, to je na predvečer druge svetovne vojne — in jih primerjamo s podatki za leto 1913 — na predvečer prve svetovne vojne, bomo dobili tole sliko:

V teku leta 1913. je bilo v naši deželi proizvedeno 4.220.000 ton surovega železa, 4.230.000 ton jekla, 29 milijonov ton premoga, 9 milijonov ton nafte, 21 milijonov 600.000 ton trznega žita in 740 tisoč ton surovega bombaža. Take so bile v naši deželi materialne možnosti, s katerimi je stopila v prvo svetovno vojno.

To je bila ekonomska baza stare Rusije, ki jo je bilo možno izkoriščati za bojevanje.

V teku leta 1940. pa je bilo v naši deželi proizvedeno: 15 milijonov ton surovega železa, to je skoraj štirikrat toliko kot leta 1913, 18.300.000 ton jekla, to je štiri in polkrat toliko kot leta 1913, 166 milijonov ton premoga, to je pet in polkrat toliko kot leta 1913, 38.300.000 ton trznega žita, to je 17 milijonov ton več kot leta 1913, in 2.700.000 ton surovega bombaža, to je tri in polkrat toliko kot leta 1913. To so bile materialne možnosti naše dežele, s katerimi je stopila v drugo svetovno vojno.

To je bila ekonomska baza Sovjeske zve-

straži ter varuje in brani, da bi morda ne prišli iz drugih vasi in vzeli vodo. Ponekod nimajo prav nič lesa in zelo malo polja.

Pomanjkanje lesa in čiste vode pa nado-mešča prebivalcem vino. Je najboljše kakovosti, rdeče in belo, vsake vrste, zato tudi gre v daljne dežele. To bo pač najtežjeji vzrok, da stoji tu, ne glede na oslalo nerodovitnost, toliko prelepah vasi.

Snega ne pade dosti, toda pozimi divja včasih neverjetno močan veter, ki prevrača konje in ljudi. Zategadelj čisto najdejo na cesti ljudi mrtve, zlasti na poti med Trstom in Senožecami, to je v predelu, ki se imenuje Gabrk. Večkrat morajo polniki nazaj če zapiha veter. Pravijo mu burja in prihaja je približno od vzhoda. Če se resno loti in rekel bi, napotni svoja debela lica z zračnim strelivom, ne more noben človek obstati, tedaj je nemogoče, da bi kdo peš ali na konju prešel preko Gabrka iz Senožec v Trst, ali iz Trsta v Senožce, pa če bi šlo za življenje ali smrt.

Tudi vipavskemu vinu poje slavo!

Vipavska dolina se začne pri Podkraju in sega do Vipave, St. Vida in tam okoli. Odlikuje jo izredno dobro rdeče in belo vino, in sicer v veliki množini. Ta vina gredo zaradi svoje slave daleč v tuje kraje. Belu vinu pravijo pisatelji „kindemaher“ V nekem pogledu se to ime po pravici daje vsakemu dobremu vinu, kajti če se neznano ali brez merice pije, napravi čisto iz mož otroke, celo iz modrijanov norce. Neredko se vendar ta razlaga spremeni, tako namreč, da se pri marsikateri vino ljubeči osebi s predobrim pozirkom vpelje otročnost ne le v pamet, ampak tudi v telo. Zategadelj se zlasti dekleta, ki nočejo prežgdati postati „otročje“, ne smejo spuščati v veliko zaupljivost niti z dobrim belim vinom, niti s listim, ki ga radi pijejo. Naj bo vino še tako dobro in slastno, je vendar dekletom zelo nevarno.

Tudi Vipavce je Valvazor upodobil. Sredi zelene pokrajine pod vipavskimi hribi vidimo naše prednike v širokih klobukih in ožjih hlačah. Značilno je, da je ženska noša v obeh pokrajinah enaka.

Pišejo nam

Ce bo Trst mednaroden

V poznih popoldanskih urah sem šla po cesti, ki pelje mimo Katinare proti Trstu. Vse polno ljudi je stalo v gruč; vpitje in kričanje žena in otrok je bilo slišati vse vprek.

Kaj se je neki zgodilo? Pristopila sem. Tovarišica mi je povedala, da so čerini (polica) na Katinari aretirali dva mladince, ker sta pisala po zidu napise, da naj bi Trst ne bil mednaroden. Pravkar pa so aretirali še dva tovariša in to iz še manj važnih razlogov: tovariš je prodal apno, tovarišica pa je pokazala mladincem, kako se piše po slovensko.

Žene so razkačene dvigale pesti in kričale: prav taki ste kot fašisti! Pojdite na tatove in lopove, skrbite za javni red in mir in ne brigajte se za stvari, ki se vas ne tičejo. Pravite, da ste apolitični!

Tedaj je nekdo izmed navzočih dejal, da se bližajo Lonjerci s koli in palicami, da jim bodo že pokazali, kar jim gre.

Čerini so porinili tovariša v avtomobil in se hitro odpeljali proti Trstu.

To se je zgodilo danes, ko stojimo tik pred prihodom zavezniške komisije, ki naj nepristransko odloči, čigav bo Trst, ko zavezniška vojaška uprava ob vsaki priliki govori o demokraciji in svobodi prepričanja, ko nam Slovencem v Trstu italijanska vlada obljublja kulturno, gospodarsko in socialno avtonomijo.

Vsi smo bili presenečeni nad takim postopanjem civilne policije, in stavilo se nam je vprašanje: kaj imamo Slovenci pričakovati, če bi bil Trst internacionalen in kaj bi bilo z nami, če bi pripadel de Gasprijevi Italiji, ki ima za seboj 2000letno kulturo?

Tudi med Katinarci se dobe garjeve ovce, ki poskrbe, da zavezniški pravočasno zvedo, da so Katinarci za Titovo Jugoslavijo. S.V.

1. maj 1946.

I. telovadni zlet Julijske Krajine

Zveza društev za telesno vzgojo za Primorje in Trst priredi 1. maja 1946 v Trstu I. telovadni zlet Julijske Krajine in Trsta Vabi vse telovadne organizacije, vse, ki se zanimajo za telesno vzgojo, in vso našo javnost, da sodeluje in pripomore, da bo ta telesno-vzgojna manifestacija čim veličastnejša.

Zveza si je postavila za nalogo, vzgajati in krepiti telesne in moralne moči ljudstva Primorja in Trsta in krepiti bratstvo med narodi Julijske Krajine. V tem znaku naj poteka I. telovadni zlet. Naj bo praznik telesa, vzgojnega dela in ne vojaška parada, kakor jih je fašizem uprizarjal, da bi netil v mladini vojaški duh, oholost in da bi jo vzgajal v protiljudske namene. Na našem zletu naj mladina pokaže napredek v telesni vzgoji, zdravje in tovarištvo.

Ljudsko zdravje, posebno mladine, je silno trpelo po taboriščih, ječah, v naporih partizanske borbe in zaradi bede, ki jo je prinesla vojna. To stanje je treba popraviti s skupnimi napor. Pri tem pripada telesni vzgoji prvenstvena vloga. Zato naj bo I. telovadni zlet manifestacija naporov vsega prebivalstva Julijske Krajine za obnovo ljudskega zdravja.

I. telovadni zlet naj bo tudi manifestacija bratstva med Slovenci, Italijani in Hrvati Julijske Krajine, bratstva, ki je temelj srečne bodočnosti naše dežele. To bratstvo temelji na skupni usodni povezanosti in na skupnem delu. Naj pride do izraza tudi v naših naporih za dvig telesne in moralne moči našega ljudstva.

Telovadci, na delo za I. telovadni zlet Julijske Krajine!

Zveza društev za telesno vzgojo za Primorje in Trst.

Tajnik: Predsednik
Milo Dario Zaccaria Franco
V Trstu, dne 16. februarja 1946.

proizvajala letno povprečno okrog 100 tisoč minometov.

Razumljivo je, da se je istočasno proizvajala odgovarjajoča količina topniških granat, raznovrstnih min, letalskih bomb ter nabojev za puške in strojnice. Znano je na pr., da je bilo samo leta 1944 izdelanih preko 240 milijonov granat, bomb in min ter 7 milijard 400 milijonov nabojev.

Kljub ogromnemu porastu pa ima vlada ZSSR v načrtu še nov mogočen vzpon industrije. Stalin je dejal o njem naslednjem:

»Doseči moramo, da bo naša industrija proizvajala letno okrog 50 milijonov ton surovega železa, okrog 500 milijonov ton premoga, okrog 60 milijonov ton nafte. Samo pod tem pogojem lahko računamo, da bo naša domovina varna pred različnimi slučajnostmi. Za to bodo potrebne mogoče tri nove petletke, ako ne več. Toda to je mogoče napraviti in mi moramo to napraviti!«

Za Tržačane:

A D R E S A R

Adresar je sila koristna reč. Ne samo za poslovnega človeka. Tudi za komisijo, ki se nam obeta iz Londona že šest mesecev.

Adresar je važna zadeva. Trst ima prav debelega, da bi ga človek vse leto prebiral, takole v nočnih urah ko lovi spanec, pa mu že noben brem več ne pomaga. Pravzaprav pa sem se spomnil nanj, ko me je grešna izkušnja speljala v »Nacionalni« kino na Akvedotu, kjer so »vrteli«

Trieste mia!

Staremu Cecchelinu so se pa štrene menda prav do kraja zmešale. Včasih je bil »pravoveren« pravoslavac, po vseh predpisih zapisan v stare matične knjige staroslavne parohije srbske, tam ob Kanalu, zdaj je pa postal »un uomo qualunque« in se celo še proglasil za takega v listu enakega imena. Tisti tržaški film je namreč čisto njegovo maslo.

Ko sem se tihotapil in prerival med ljudmi v dvorano, sem premišljeval metamorfozo zgaranega klovna. Prav tam blizu, na bregu so imeli svoje čase tržaški iredentisti svojo mogočno kuhinjo, ki so v njej nacvrtili razne Zlatoperje Oberdanke in Stupariče. V njej so včasih telovadili in se politično pretelovadili, prav kakor se je zadnje čase politično prefilal naš stari pravoslavac. Zdalej blešči v nočnih urah nad vrati tiste grajske stavbe, ki je po nemarnem izgubila del svojega prvotnega napisa »Reale...«, veseli »Palais de danse«.

Trieste mia!

Pa se menda le nisem zmotil? Vraga! Gradič na Lovcu in stolp Mihca in Jakca, pa stari meščansko bogati Lloyd, celo Rossettijeva gledališka kasarna, ki so se še zadnja leta pred njo po stari sočni gmajni pasle lonjske krave, pa še srednjeveški grad vrh hriba, (Sv. Justa seveda!), ki so se pod njim pred dobrim poldrugim stoletjem srečavali na svojih tleh škedenjski in vrdelski »mandrjerji«, si odevajo ta čas pramenobarvno okrasje.

Trieste mia!

Včasih, še pred dobrimi tremi desetletji, se je celo tujec ustavljal na Barijeri ob živi, prezdravi lepoti mladega tržaškega ženskega sveta, ki je od Sv. Jakoba zavalovil vsako jutro v mesto in zvečer odžvrgolel nazaj v hrib. Sedaj bolezen in nakaza, navlaka, zanešana z »obtropskega juga«, Jetika in sifilida, stenice in uši, nesnaga in pocestni razvrat, da se jih človek komaj izogiba! Zares samo še »špital«.

Trieste mia!

Včasih se je tržaški težak v »gali« objestno s fiakarjem prevažal od osmice do osmice. Stari Cecchelin je zadnjič v »Nazionalu« obupno lovil svoje lastno ravnotežje po tržaških škraljih. Včasih se je človek za pet »škejev« omamljal s prekrasno ocvrtimi sardelami in zlatim istranom v sleherni »betolici«. A zdaj:

Trieste mia!

V Hrenovi ulici

Nič ne rečem. Dobrodelnost gotovo ni, da bi šla v okvir kakšnega imperializma. In ko

je stari ljubljanski škof Tomaž Hren pred tremi stoletji ali ka-li postavil svoj dobrodelni »Coroneum« v sredo Trsta, gotovo ni imel za bregom kakšnega slovanskega imperializma, saj se mu še svojega pristnega slovenskega imena ni upal dati, marveč tisto latinsko spakedranko. Sicer bi se čudno slišalo, ko bi se taka dobrodelna hiša imenovala »Hrenovka«. Toda bodi že kakorkoli, dejstvo je, da je posodil stari Hren, ki so ga izklesali iz kamna in postavili ob zid ljubljanskega sv. Miklavža, svoje latinsko ime hiši in potem ulici, ki je stoletja pozneje — čisto v duhu novodobne dvatisočletne dobrodelnosti — spravila pod gostoljubno streho tam za sodnijo na tisoče ljudi iz neposrednega tržaškega zaledja. (Dokaz več, da spada Trst k svojemu zaledju!

Novodobni dobrodelci so se seveda preplasiili Hrena, imperializem jim je bil pa po go-du in je Trst dobil novo prelepo ulico Nizzo. Sicer nima Nica nobenega opravka s Trstom, še trgovsko konkurenčnega ne, in tudi v njegovo zaledje ne spada, toda izposodil si je pa le in še sedaj jo drži, pa čeprav bi bilo kaj lahko narobe: sredi Nice — Rue Trieste! A menda ta nesrečna via Nizza Francozov v toliko pričakovani komisiji ne bo zaskelala! Skoraj bi človek tisti naši »Sraki« izpod tunela prišepetal, naj se vendar zavzame za odpravo tega imena, pa čeprav bi se spet obnovil stari »Coroneo«. Sicer pa pri »Sraki« še bolje vedo, kako se je treba prilizovati — tudi Francozom, če je sila.

Toda adresar je pa le tehtna reč. Ko sem se zadnjič odmahal iz »Nazionala«, me je firbec pognal po mestu, da jo sam najdem, tisto »Trieste mia«. In me je zaneslo na lepem v ulico starega Tomaža Hrena. Dosti so po njej šarili od tistih davnih dob: nove hiše, novi ljudje. In vendar! Ko sem se tako oziral po pročelijih hiš, te nove via Nizze, se mi je le zasvetilo: Pohoštvo in železnica Saracini (takih imen so poznali v Škedenju pred stoletjem že na stotine), Radijska obrt Ogriz (kranjska korenina seveda!), gostilna Marasovič (iz splitskih Kaštelov nemara), mlekarna Petkovšek (gotovo iz zelenega Stajerja!), sežanska likalnica Zabirc, tolmin-ska papirnica Savli, istrska mlekarna Dugar, gostilna Zlobec (s Kolonkova!), mesnica Babič (iz Kopršnice!), pa kraška avtomobil-ska delavnica Pahor. Saj bo menda že kar dovolj!

Ne, saj nič ne rečem. Nobenega imperializma, prosim, še tistega stare Hrenove sorte ne! Zaradi mene so vsi ti dobri ljudje z via Nizze najboljši svoje branše, tudi narodnostno, če hočete. Samo takole me je zaneslo tja zaradi »Trieste mia«.

V Zlatoperjevi senci

Se pravi, da v njej ne bo takih reči, da bo vsaj tam po notah starega tržaškega »pravoslavca«. In sem jo mahnil kar še v Zlatoperjevo ulico. Naj zlomek vzame še imena! Se tja so se vgnezdila, čisto tržaška: Antič, Strpin, Rebec, Komar.

Slovensko narodno gledališče za Trst in Primorje

Matej Bor: »Raztrganci«

Premiera v Trstu dne 17. februarja 1946. v gledališču Fenice.

Ta odrska igra nam prikazuje življenje Rutarjeve družine, ki živi nekje na štajerskem, za časa narodno-osvobodilne borbe. Rutar, kmet in mlinar, pošten mož, s srcem na pravem mestu je odkritosrčen pristaš

Angela Rakar, Justo Košuta, Zora Jugova in Elza Barbič

narodno-osvobodilnega gibanja in sodeluje z vso vneto pri tem gibanju. Njegova hči Vida je pribežala domov iz nemškega taborišča in se skriva doma, ker ji zdravstveno stanje ne dopušča, da bi odšla v hosto med partizane. Prepričana je, da je njen zaročenec Jernej umrl. Težko prenaša mučno skrivanje in si želi med partizane, da bi našla tam nekoliko utehu za svojo žalost in da bi tudi ona pomagala v borbi. V hiši živi tudi potuhnjenelec Ferlež, ki zalezuje Vi-

do. Ona ga pa odklanja. Ferlež je v službi Nemcev, dela pa predvsem zase, ker upa, da si bo pridobil Vido. Mati Neža ne razume položaja, napačno tolmači svojo varnost in posluša Ferleževa podpihovanja. Ko pride v hišo dva partizana, jo Ferlež nahuj-ska, da sta dva izprijena raztrganca, ki sta v službi Nemcev. Zato prikljče sama Nem-ce v hišo.

Od teh dveh partizanov je eden Jernej Mihol, Vidin zaročenec, drugi pa Dr. Mrož, ki takoj uvidi, da je Ferlež izdajalec. Premeteno izvabi iz Ferleža priznanje o njegovi krivdi.

Ko dospjejo Nemci v hišo, se vname borba. Prihitijo na pomoč tudi drugi partizani in skupno premagajo Nemce. Nato se vsa družina Rutar poda v partizane.

Igra je napisana neprisiljeno in pristrčno, radi tega ima svojo umetniško vrednost.

Vsi igralci so bili popolnoma na mestu. Justo Košuta je dovršeno izdelal lik starega Rutarja, ki je ves predan borbi in ki jo podpira materialno in propagandno. Povsod pravilno podčrtava bolelost, dvome, vne-mo, ljubezen, poštenje starega Rutarja.

Do kraja je bila izborna Rakarjeva kot njegova žena, ki je dosledno igrala svojo vlogo.

Elza Barbič-Dučeva je bila prava Vida, trpeča in hrepenčeva. Igrala je svojo vlogo zelo čustveno. Njena igra je bila topla.

Sandi Valič nam je podal prekanjenega, potuhnjenelega pokvarjenca. Bil je res nad-vse dober.

Polde Dežman je prepričljivo igral Miho-la.

Dobri so bili Mario Sila kot železničar in

Bil sem razočaran v dno svojega šentja-kobskega srca. Saj ni zaradi ljudi, kvečjem zaradi njihovih prednikov, morda še niti ne tako davnih, toda še posebej zaradi takih imen! Od Hrenove do Zlatoperjeve ulice je lepa pot in dosti hiš. A povsod enako, mno-go takih in mnogo drugačnih imen. Naj bo že kakorkoli, dovolj je bilo pokore za greh, da sem se spozabil v »Nazionala«.

Opustil sem misel in namen in sem počasi odkolovratil proti domu. Pa človek razmišlja in se zamišlja, kar ga zanese po Korzu. Kaj bi, otepa se čekelinščine in pogleda v zrak, na desno, na levo. A ni vrag sredi Korza? — Glešič, Cvenkel, Šuban.

Pa se umakne človek nadlegi nadležni v sosednjo Mazzinijevo. Prokletu: Prodan, Pa-ropot, Besednjak, Podreka, Udovič...

Se izmakne na desno, po Rimski. Zaman: Vodopivec, Černič, Bizjak, Perič, Ivančič, Hreščak, Silič, Rudež, Benčič, Palec, Bo-žič... Imena, imena! Imena nič koliko!

Saj res — proti domu! Kar po Carducci-jevi! Naglo! Drugače se utegne človeku še zavrteti nekje pod klobukom ali pa bi po-stal zares šovinist. Toda kadar te obsede vrag, lahko bežiš, še tako bežiš, a je vse zaman: Kovačič, Černič, Žerjal, Grmek, Gašperčič, Zavavlav, Perhavec, Mahne.

Saj jih bo kmalu več ko v Ljubljani! Ne, ne, nihče niti v sanjah ne more trditi, da je Trst Ljubljana, ne, v tej stvari še Pliskovica ne! Vrag vzemi imena in politiko à la »Trie-ste mia«!

Naravnost v posteljo! To bo za takega obupanca in nergača najboljša politika. Vsaj za to noč. Kar zaneslo me je po Ginnasti-ci, stari nemočastiljivi priči preslavne »Trie-ste mia«. Tod bodo čista tla! Tod ne bo imen, takih, ki sem ne spadajo! Zares ne! Dvajset, trideset korakov... Kar oddahne se človek. Miren bo spanec, pozabljen Cecchelin. Ne na desno, ne na levo nič sumlji-vega! Tako! Glavo pokonci, pa mirna Bo-sna! Samo tam čisto na začetku je bilo ne-kaj narobe: Sinigój ali ka-li. A zdaj bo že v redu.

Ne, ne, preljudi moji, prenašlo se človeku zaredi: že na številki 9: Pertot, Piščanec, Tuljak. In smo spet tam: Gregorčič, Košu-ta, Grmek, Glešič, Jerman, Hmeljak, Simsič, Komar, Močnik, Prodan, Mihalič, Ferluga, Makovec, Colja, še celo ekselencia. Suvič iz nekdane tužne Istre. Povsod jih je polno in povsod so enaka, kakor da so si tudi v Tr-stu vsi v »zlahtici«.

Tako, zdaj pa dovolj! Ven od tod! Kar gor mimo Sv. Lojza! Na čisti zrak! Da bo mir! Pa čeprav ni več bora pod Lovcem!

Ko sem se shajkan do kosti doma sesedel za mizo, mi je odleglo. Vsega je bilo pre-več!

In ko pride komisija? —

Trieste mia!

Pa kaj bi ji pravili tudi to? Noben pes ne bo povohal te kosti! Saj je tudi zares pre-koščena. Kje pa! V Trstu sama taka ime-na? Po 29 letih iredente in fašizma? Kaj je potem moralo biti pred njima!

Nič ne bo iz tega. Z levo nogo si vstal tistega dne, bratec, in stari Cecchelin ti je pamet zmešal tistega večera v »Nazionalu«. Pa vendar! Štiri, pet ulic, najboljših, najpri-stnejših! Kako naj pri vragu človek pride iz te zagate?

bahtar, Valerija Silova kot sosedu in Jugo-va kot Lenka.

Tudi statisti so pravilno odigrali svoje vloge.

Mihol (P. Dežman) in dr. Mrož (D. Turk)

Vsa igra je bila toplo podana. Občinstvo je bilo zadovoljno in je nagradilo igralce z bogatim aplavzom.

Režija je bila v glavnem dobra. Scenarijo je lepo in domače izdelal Avre-lij Lukežič.

Prepričani smo, da bo naše ljudstvo po deželi z zanimanjem poslušalo to igro.

J. K.

Adresar? Adresar! Imenitna stvar! Kar po vrsti! Naglo dvignem zaklad iz starega zaprašenega zaboja: In listam. Prelistam 100, 200, 500 strani. Zdaj! 559: Trgovina, industrija, obrt. Same stvari z napisnih ta-bel! Hji, celih 223 strani! Se profesionisti so zraven.

Ne bodo me ne! Zdaj jih imam, imena presneta! In bom štel. Svinčnik, papir in a-dresar. Stran za stranjo.

Štejem: 100, 249 381... pa vendar ne la-že adresar!

Nič ne maraj! Štejl! Kar bo, pa bo. 517, 943... V potu svojega obraza, a tr-mast ko dren: Bo, kar bo!

Na strani 729 številka 1421! Pa naj bo! Če že hoče, pa naj bo tako!

In profesionisti? Štejem znova: 85, 172... Na strani 782 jih je bilo ravno 440!

Sama slovenska imena! Pri moji pravo-vernici šentjakovski duši (izpod mosta na via San Marco): V Ljubljani jih ni toliko! Ne, ni jih toliko, ne trgovcev ne obrtnikov ne profesionistov!

In komisija? Kaj, ko bi — pa se ji nema-ra ne bom zameril — ko bi ji poslal, prav zares, lepo v usnje povezan in v žamet, o trakcem počez, tako s prenežno pentlo o-krasen tržaški adresar (Copyright Stabili-menti Tipografico Nazionale, Trieste, Via Giotto, Anno 1941, Era Fascista XIX)!

Očalin spod mosta.

Včasica KNJIŽNICA

Stanko Cajnkari:

NOETOVA BARKA

Roman.

Nova založba v Ljubljani 1945.

Stanko Cajnkari ni novo ime v sloven-skem slovstvenem svetu. Napisal je več člankov v naših revijah, večjo zbirko ese-jev z naslovom »Razgovori« in njegova je tudi drama »Potopljene svetle«.

V romanu, ki ima svojsko ime »Noetova barka«, nam pisatelj prikazuje staro gim-nazijsko poslopje zgodovinskega mesteca ob Dravi, zgradbo, ki je »prenatrpana z živimi bitji, nekaj malo krotilec in mnogo pri-vezanih, priklenjenih v ozke prostore stla-čenih ubogih par...«

Podaja nam predvsem duševni prerez vrste profesorjev, izmed učencev in učenk pa nam predstavi natančno le glavno ju-nakinjo Stanko Traven, prikazuje potek šolskega dela, skrbi, problemov, ki se sta-vijo v zvezi s šolo v teku enega šolskega leta, v času najbližje preteklosti, to je tik pred drugo svetovno vojno. Tako sta čas dogajanja in problematika dela neposredno blizu, deloma živi in pereči še danes. Taka vprašanja so: odnos dijaka do profesorja in obratno, reforma šole, podajanje zgo-dovine itd. Skozi roman se prepleta kot rdeča nit ljubezenska zgodba med mlado suplen-tko Vero Koširjevo, ki s svojim prihodom razgiblje zaspano profesorsko konferenco, in med Lojzetom Vidmarjem, duhovitim in izobraženim profesorjem ki je dijakom skrben profesor, odlični pedagog in vzor človeka. To globino duše in pravo drago-tino v profesorskem občestvu pa mlada profesorica kmalu zamenja za na zunaj bleščečo osebo profesorja Viktorja Kneza. Mlada dijakinja Stanka Traven, ki je vzor tovarišice, zdravo in značajno dekle se po-časni vnema za svojega profesorja razred-nika. Iz te skrite ljubezni, ki se profesorju Vidmarju razkrije šele leto po končani ma-turi, ko je Travnova obiskovala univerzo v Ljubljani, se razvije visoka in harmo-nična ljubezen, ki združi v zakon profe-sorja Vidmarja in bivšo učenko.

Svet, ki ga roman prikazuje, je ekopo odmerjen; je samo šola, bodisi konferen-čnica ali razred. Le tu in tam krene iz šolskega okoliša, ki pa nam ga ne pred-stavi z vsemi perečimi vprašanji, ki se v vsakdanjem življenju ozko vežejo s šolo. Pisatelj gleda predvsem svoje šolske ljudi, zasleduje njih delo in razlaga vse to iz značajev teh oseb. Videti je, da je pisatelj predvsem mislec, filozof, duhovnik, ki se pogloblja predvsem v človeka in njegov notranji svet.

Po svoji problematiki je knjiga živa in bo pritegnila ne samo pedagoško delujoče bralce in dijaštvo, pač pa vsakega razum-nika. Zanimiva je po svoji vsebini, živa glede problemov, ki jih obravnava, katere je pri nas občutili v zadnjih letih tako profe-sor kakor dijak, a so še danes živi. Dva-krat bolj zanimiva bo za vse nekdane dijake in učitelje, ki so kdaj poučevali v onem starem gimnazijskem poslopju, če-prav je po avtorjevem pojasnilu zgodba svobodna ustvaritev pisateljeve domišljije in bi se torej lahko vršila v kateri koli drugem resničnem okolju. Osebe, ki nasto-pajo, so dobro podane, plastično označene, njih dialogi živahni in duhoviti.

Knjiga je svojevrsten in zanimiv dopri-nos v vrsti slovenskih del, ki jim je vse-bina zajeta iz šolskega sveta. Knjigo toplo priporočamo.

KO ZAIDE SONCE

MIRA PUCOVA

V bližini vasi so Italijani obkolili partizansko zasedo. Deset naših je padlo, dva so Italijani ujeli: partizana in partizanko. Kričali so od zmagošlavja, ko so ju pripeljali v vas, ki je bila obdana z žičnimi ovirami kakor s trnjevim vencem.

Partizanka je bila lepa in mlada, šele sedemnajst let ji je bilo. Njen tovariš je bil doma iz sosedne vasi. Ime mu je bilo Franc, ona pa je bila Francka. Drugače nista imela nič skupnega — razen tovarištva.

Zasliševali so ju v šoli. Šolske klopi so bili Italijani že pokurili, a na stenah so še vedno visele barvaste slike živali in hroščev. Komendant bataljona major Gardini, ki je bil zaradi kratkih nog in ploščatega života v svoji zeleni uniformi sam podoben čudnemu zelenemu hrošču, je sredi svojih oficirjev vodil preiskavo. Pokazal je s prstom na dekle: »Povejte ji, da bo ustreljena, če ne bo govorila!«

Partizanka pa kljub grožnjam sploh ni odgovorjela Italijanom. Pozivala je tudi tovariša, naj jim ne daje podatkov o partizanih. Neusmiljeno so ga pretepali. Na spačenem obrazu sta se mu kri in znoj mešala z njihovimi pljuvki, a še vedno je stiskal zobe in molčal. Sam tenente, črnolas lepote iz Piemonta, je vihtel bikovko nad njim, dokler se mu roka ni utrudila, potlej pa je zmignil z rameni in se z nekam obupano kretnjo svojih belih negovanih rok obrnil do majorja, ki je negibno ždel za mizo.

»Vse jih je treba pobiti, vse,« je rekel major.

Tedaj se je marešalo Foi, ki je znal nekaj slovenski, približal partizanki in ji pričel govoriti o smrti, ki jo čaka, če se ne bo spametovala. Partizanka pa se je smehljala, z neko posebno, neustrašeno milino, ki je spominjala na sliko device Katarine v vaški cerkvi. Dio mio, kako mlada in pogumna je, kako lepa! Nehote so njegove besede dobivale gannjen prizvok, rotli jo je, namesto da bi jo zmerjal.

Major je ukazal, naj pretepajo tudi njo, Foi pa kakor da ga je narobe razumel: divje je pričel biti po partizanu, da se je mučeni človek zgrudil in obležal brez zavesti. Tedaj je major vstal in s svojo jahalno palčico sam ošvrknil dekle po ramenih. Niti trenila ni. Ta njena mirnost ga je navdala z besnim sovraštvom, da se jo je lotil kakor iz uma, ali zdelo se mu je, da z vsakim udarcem rase njena moč in upada njegova. V svoji razkačenosti se je čutil šibkejšega od nje, ki si je pretepena ohranila mir in dostojanstvo, in tega ji ni mogel odpustiti. Naposled se mu je palica zlomila.

»Ta ženska nas vse prezira!« je vzkliknil tenente. »Ali se vam ne zdi, major?«

Major je vrgel zlomljeno palico po tleh. Postavil se je na prste. A še vedno je bila deklica skoro za glavo višja od nje. Rekel je: »Ustrelili ju bomo oba, ko zaide sonce.«

Marešalo Foi je zajecjal: »Saj je še otrok! Pošljite jo rajši v Ljubljano!«

»Še premalo smo kruti,« je rekel major in mu obrnil hrbet. In vendar mu je bilo zoprno pri duši. Ali je res, da je krutost samo izraz notranje slabosti? Počutil se je šibkega, skoro poraženega, ko je odšel iz sobe.

Potem so ju vrgli v šolsko klet, ki je bila vlažna in temna. Italijanski vojak, ki ju je stražil, je pred hišo prepeval. Čez čas je odprl vrata, pogledal k njima in se zarežal. »Morire, mia bella, morire! Umrla boš!«

Francka se je na hladnih ilovnatih tleh počasi osvestil. »Francka, si tu?« je hripavo vprašal.

Dala mu je roko. Njegove roke so bile ledene. »Kaj misliš, kaj bo z nama, Francka?«

»Še vprašaj?«

Molk je padel med njiju kakor črna senca. Francka bi tovarišu rada obrisala strnjeno kri z obraza, rada bi mu rekla kako dobro besedo, pa je ne najde in morda je prav tako. Vsak mora opraviti sam s seboj in s tistim poslednjim, kar morda še veže človeka na življenje v taki uri — in Franc ima ženo in otroke, kaj naj mu reče ona, ki je svobodna in sama? Temna klet je bila polna neizgovorjenih spominov, polna misli in obrazov. Morda stoji zdajle Frančeva žena pred domačo hišo in si z roko zaslanja oči in zre preko travnikov in čez bogato zlato polje. Pšenico bo treba požeti, kdo ji bo pomagal? In žena morda ta trenutek misli nanj, ki ga pogreša,

ležal na tleh. Pokleknil je, da bi ji bil bliže. Moral je govoriti. Bog ga je kaznoval, da jo ljubi, Bog ali Satan, kdo ve? Zakaj neki mora ljubiti vse tisto, kar je njemu, Italijanu, tujeja na njej? Tako divje, tako brezupno ni ljubil še nobene. In čas hiti! Usmili naj se ga, usmili naj se sama sebe. Poroči naj se z njim, zakaj njegovi ženi bo major podaril življenje.

Uprla je vanj oči, v katerih ni bilo sence, kakor ni sence v čistem gorskem jezeru. Čakal je, da spregovori. Medla luč svetilke je ozarjala njeno mlado glavo s svetlimi, neurejenimi lasmi in zdelo se mu je, da je izraz te glave svetlejši in sijajnejši od sonca.

»Rajši smrt kakor fašista,« je na-

in krepka rjava roka ji je vztrepotala od želje, da bi mu jo položila krog vratu in ga tesno stisnila k sebi. Zadaž za potokom, kjer se pase živina, pa je slišati vesele otroške glasove in smeh. Franc bi rad še enkrat videl otroke in ženo, ki bo zdaj ostala sama. Potem se ozre po Francki, ki je sama skoraj še otrok. Za Francko so še tako blizu vsa tista razigrana leta in sonce in materine božajoče roke, vse je še tako blizu in že daleč. Vmes so težki meseci v gozdu, bojni krik tovarišev, vmes so vzdihni umirajočih. Juriš! Tudi ona nosi puško, tudi ona je vojak. Nande, njen fant, je padel. Kaj je smrt? Drug drugemu si vprašujoče pogledata v oči. Srce jima divje utripa.

Popoldne je prišel k njima Foi. Pri nesel je vode in kruha. Bila sta žejna, kruha pa se nista dotaknila. Foi je postavil svetilko na tla, da jih je v poltemni kleti vse tri objel medel kotobar luči.

»Ali res hočeš že umreti?« je vprašal Francko. »Tako mlada, tako lepa si. Bella, bella! Ne, ti ne smeš umreti.« In nenadoma je izbruhnilo iz nje, kakor požar, ki s svojimi zublji plane skozi streho. Rotil jo je s strastnimi besedami, v katerih se je italijanščina mešala s slovenščino, ne meče se za partizana, ki je poleg njiju

posled rekla trdo in namršila obrvi.

Ni si bil čisto v svesti, kaj počne, ko je potegnil z roko po svoji črni srajci in si jo od vratu nizzdol raztrgal. Vse njegovo bistvo je bilo polno ene same želje. Vse bi dal zanjo, vse. In razgalil si je prsi, kakor da ji je s svojo raztrgano srajco hotel pokazati, kako bi se zaradi nje odtrgal od vsega, kar mu je doslej bilo sveto. Potem se je vzpel naprej in iztegnil roke proti njej, a dotakniti se je ni upal. »Ta poroka bi bila samo na videz in bi si s tem rešila življenje!« je vzkliknil. Vedel je, da laže.

Prebledela je. Vroč vihar je udarjal vanjo, njej pa je bil tuj in mrzek, da je vsa otrpnila. Ta Italijan jo hoče rešiti, kaj bi mu morala biti hvaležna? Ali nekaj ji je bilo jasno: da ima čast večjo ceno kot življenje in da ji ponuja nekaj nečastnega. Njune oči so se spet srečale. Foi je zagledal tako ogromne, strašne, čudežne oči pred sabo, da mu je srce zamrlo.

»Življenje je tako lepo,« je zašepetal. »In zunaj sije sonce. Toda ko sonce zaide, bo konec, bo vsega konec, če si ne premisliš.«

Pokazala je na Francka: »Ali ostaneva pri življenju oba ali pa greva oba v smrt.«

»Njemu ni rešitve.«

»Rad bi še videl svoje otroke, pre-

den me ustrelite,« je rekel Franc. »Tri otroke imam.«

Foi pa se zanj ni zmenil. Kako poznano je že, kmalu bo prepozno! In vendar ni več našel besede, le s plamenečimi očmi jo je še vedno rotli in prosil in ni hotel sprejeti ponizanja, da ji je smrt ljubša od njegovih objemov.

Francki je postalo nenadoma zelo pust — zjokala bi se od žalosti, zoprnosti in grenkobe. Zakrila si je obraz z rokami, da bi ga skrila pred njegovimi pogledi.

»Česa še čakate?« je rekla. »Storite brž, kar morate storiti. Ustrelite naju. Jaz sem pripravljena.«

»Čakam, da zaide sonce. Torej me nočeš?« Še nikoli ni čustvoval tako kakor v tem trenutku. Nastala je globoka tišina. Foi je pograbil svetilko in pobegnil.

Končno so odprli klet in ju poklicali. Roke so jima zvezali z bodečo žico. Sonce je zahajalo.

Foi je vodil eksekucijsko četo. Ko so korakali skozi vas, so se vaščani poskrili v hišah. Tako niso srečali nikogar na vsej poti do pokopališča. Rdečkasti oblaki nad njimi so stali na medli sinjini neba, kakor da se ne bodo nikoli od tam premaknili. Svetla, suha zemlja pod njihovimi nogami je bila topla, kakor da bi še hranila v sebi zlato sled sonca. Zapolnena čebela se je zalelela v čelado italijanskega vojaka pred Francko. Ni bilo slišati ptic, še pes ni zalajal. Le topot njihovih korakov je odmeval po suhi zemlji in dvigal rdečkast prah. Za pokopališkim zidom se je četa ustavila.

»Francka!« je zašepetal Franc. »Ali te je kaj strah?«

»Ni me strah. Mislim na naše. Mnogo jih je že padlo in jih bo še.«

»Ali ti je kaj žal, Francka?«

»Ni mi žal.«

»Zbogom, Francka!«

»Zbogom! Dala bi ti roko, če bi mogla.«

Foi je še odlašal. Čez dolino so že legale višnjeve sence, bila je tista najbolj tiha ura dneva, preden zagrne zemljo mrak.

Stopil je k Francki. »Še je čas, še si lahko premisliš,« je rekel z zamolklim glasom. Toda vedel je, da je prepozno.

Njen obraz je bil prej vesel kakor žalosten. Če bi imela roke proste, bi se sklonila in utrčala regrant, ki ji rase pod nogami. Igraje bi pihnila v belo kodeljasto glavico, bele pahljačice bi poletele kvišku v nebo, ki je tako visoko in neizmerno — kot svoboda. Njene misli bi poletele z njimi, saj je svoboda nekaj njenega. Tedaj je uzrla veliko temno ptico, ki je počasi, v samotni višini krožila na nebu. In Foi je razumel, kako daleč je že dekle, daleč kakor tista ptica. S tresočimi se rokami je zavezal oči partizanu, ki je tih in mrk čakal na smrt. Z drugo rutico v roki se je obrnil k partizanki.

»Ne zavežite mi oči,« je prosila, kakor da se je nenadoma predramila iz sna. Pogled njenih na pol zaprtih oči se je komaj bliščal, bilo je, kakor da se te oči smejejo z nekim neslišnim, zmagovitim smehom. Laže je bilo umreti kakor živeti brez časti, tako lahko je bilo umreti! Ta občutek je bil silen in strašen in čudovito lep.

Foi je prebledel še bolj in vrgel rutico po tleh. To je bilo vse, kar je mogel še storiti zanjo. V oči so mu stopile solze. O, prekleto! Stopil je nazaj in dal povelje za strel.

»Smrt fašizmu!« je zavpilo dekle. Dvignila je glavo in smelo pogledala v vojake, pri tem se je nagnila naprej, z razprtimi, smehljajočimi se ustnicami, kakor da nečesa pričakuje. Besede svoboda pa ni več izrekla. Padla je z obrazom v travo, med regrant in ivanjščice. Njena kri in kri njenega tovariša je napojila žejno zemljo.

TELESNA VZGOJA

Sovjetski sport

Kako v Sovjetski zvezi cenijo telesno vzgojo in sport nam kaže članek, ki je bil priobčen v moskovskem listu »Krasni sport« in ki ga prinašamo v izveščku:

Proslavljeno nogometno moštvo moskovskega »Dinama« se je vrnilo v domovino. Igre, ki so jih predvedli na Britanskih otokih z najmočnejšimi profesionalnimi moštvi sveta, bodo ostale brez dvoma zapisane kot velik podvig v zgodovini sovjetskega nogometa.

Slavni »dinamovci« so junško branili športno čast Sovjetske zveze. Dve zmagi in dve neodločeni igri — 19 danh in 9 prejetih golov — to je rezultat srečanja Moskovčanov s svetovnimi mojstri nogometa. Nobeno evropsko nogometno moštvo še ni doseglo doslej takih rezultatov v igri z angleškimi nogometaši.

Uspehi moskovskega »Dinama« ni samo zmaga enajstih igralcev. To je zmaga naše nogometne šole, ki sloni na kolektivizmu, organizaciji in odločni volji za zmago, a to so značilne vrline sovjetskega človeka.

Telesna vzgoja in sport zavzemata v življenju sovjetskih državljanov častno mesto in sta postali last širokih slojev SSSR. Ze v prvih povojnih mesecih se je pojavilo na stotine novih talentiranih športnikov, ki znajo doseči odlične rezultate. Niso samo nogometaši, ki dosegajo najboljše rezultate v sportu.

V septembru lanskega leta je dosegla Lidija Anokina svetovni rekord v metu kopja, a mesec dni kasneje je Tatjana Sevrjukova izboljšala svetovni rekord v suvanju krogle.

Deset sovjetskih šahistov z vele mojstvom Mihajlom Botvinkom na čelu je slavilo krasno zmago nad izbranim zastopstvom Zedinjenih držav Amerike. Zanimive igre, igrane potom radia, so dokazale, da so sovjetski šahisti najboljši na svetu.

V dneh, ko so se igrali v Angliji nogometne tekme, je znani sovjetski težko-atlet Grigorij Novak ponovno zrušil dva svetovna rekorda v dviganju uteži. Sedaj pripada sovjetskim težko-atletom 28 do 35 registriranih svetovnih rekordov.

Izven mej domovine so trije najmočnejši nogometni kolektivi »CDKA«, »Torpedo« in tifiški »Dynamo« želi nove uspehe, s katerimi so proslavili zastavo svoje domovine.

Mi sovjetski ljudje ne precenjujemo svojih uspehov, moramo jih povečati še bolj, poznamo svoje pomanjkljivosti — treba jih je izkoreniniti. Sovjetski športnik, pa naj doseže kakršenkoli uspeh, se ne sme zadovoljiti z doseženim rezultatom niti zaradi tega postati bahav. Dolžan je izpopolnjevati se, pomagati drugim in sodelovati za splošen dvig sporta. Kot primer naj nam služi mojster sporta Grigorij Novak, ki je v zadnjih štirih letih dvajsetkrat zrušil svetovne rekorde in izučil v društvu »Kriša Sovjeta« prvorazredno moštvo dvigalcev uteži, ki je v letu 1945 postalo prvak profesionalne zveze.

Domovina pričakuje od predstavnikov vseh športnih vrst zmagne slične onim, ki so jih odnesli nogometaši, šahisti in dvigalci uteži.

II. Kolo nogometnega turnirja za pokal »P. Coverlizza«

V nedeljo je bilo odigrano drugo kolo nogometnega turnirja za pokal »Pino Coverlizza« in to šest tekem, katerih izidi odgo-varjajo moči posameznih čet. Edino prese- neča visoki poraz Rojančanov s strani Ske- denjcev, ki so že v prvi tekmi pokazali, da imajo prav resne namene in da računajo na častno mesto v razpredelnici. Rojančani pa, ki so igrali v prvenstvenem tekmo vanju tako važno vlogo so sedaj odpovedali. Te- sni rezultati ostalih tekem potrjujejo naše mnenje, ki smo ga od začetka omenili, da

so moči tekmujočih moštev, precej izena- čene. Izidi tekem so naslednji:

Servolana-Rojan 7-1
Čebulec-Primorje 2-1
Prosveta-Rocol 4-2
Montebello-Rinaldi 1-0
Dugolin-Pisoni 1-1
Tovarna strojev-Nabrežina 1-0

Delovna žena in telesna vzgoja

Zaposlenim ženam je telesna vzgoja še posebno potrebna.

Za vse napredno misleče je že zdavnaj preživel predsodek da za ženo telesna vzgo- ja ni primerna, še manj pa koristna. Žal pa je med nami še vedno dovolj takih ljudi, ki mislijo in so prepričani, da je športno ude- jstvovanje ženam zelo škodljivo. Med zad- njo svetovno vojno, za časa osvobodilne borbe, si je naša žena izvojevala vse pravi- ce, ki ji doslej niso bile priznane. Priborila si je enakopravnost, ki ji daje vse možnosti svobodnega udejstvovanja v vseh strokah.

V preteklosti se je telesni vzgoji posveča- lo sorazmerno malo žena, delavke so pa bi- le iz športnega življenja skoraj po vsem iz- ključene. Danes se živo zavedamo, da je te- lesna vzgoja še prav posebno potrebna že- nam-uradnicam in delavkam.

Znanstvene zanimivosti

Ali moremo ukrotiti sonce?

Veter je velika sila, toda sonce je še močnejše.

In če potrebujemo energijo, zakaj je ne bi vzeli tam, kjer je je največ — pri soncu?

S kolikšno radodarnostjo razmetava son- ce svojo energijo po pustinji!

Opoldne se nikar ne dotakni peska z golo roko — opekli se boš.

A kako naj bi vlovili to energijo, ki je je v pustinji toliko? Kako naj bi prijel sončne žarke, kako jih zbrali in prisilili k delu? Ali imamo kakšno past za sončne žarke?

Da, in sicer je ta past za sonce prav pre- prosta reč.

Kaj je bistvo vsake pasti? Da noter lah- ko prideš, ven pa ne.

Steklena omara — rastlinjak, v katerem zorijo kumare ali redkvice — to je past za sonce. Steklo spušča noter skoraj vse žarke, ven pa le nekatere. Najbolj vroči žarki ostanejo znotraj. Zato lahko gojimo v ra- stlinjaku kumare takrat, ko je zunaj snež. Zunaj je marec, v rastlinjaku pa julij.

Da se ne bi ujeli v past samo tisti žarki, ki gredo sami vanjo, ampak tudi tisti, ki gredo mimo, lahko pritrdimo na past zrcalo in z njim spravljamo vanje sončne žarke.

Tako lahko iz najpreprostejših, vsako- mur znanih reči — iz rastlinjaka in zrcala — ustvarimo novo stvar: sončno peč, tak- šno peč, ki ne potrebuje ne drv ne premoga.

Loviti in zbirati sončne žarke torej zna- mo. Sonce segreva pesek v pustinji do 80 stopinj, v sončni peči pa lahko dosežemo dvakrat ali celo trikrat večjo vročino.

Toda ko ujamemo sonce v past, smo opravili šele polovico dela. Kako bi ga ukro- tilo in prisilili, da bi za nas delalo?

Takole: sonce naj greje vodo v parnih kotlih. Brez kuriva, ne da bi porabili en sam kilogram premoga, dobimo paro za parne stroje. Stroj pa bodo dvigali bate v črpalkah in voda, ki se je skrila pred son- cem globoko v pesku, bo stekla po ceveh, žlebovih in jarkih namakati polja, napajati rastlinam korenine.

5000 umetnikov obnavlja Stalingrad

Pred tremi leti, na dan 2. februarja, so izstrelili zadnji naboj v veliki bitki za Stali- ngrad, ki se je končala s porazom in popol- nim uničenjem nemške vojske, ki je štela okrog 300.000 ljudi.

Sovjetski umetniki, kiparji, arhitekti, pi- satelji in skladatelji bodo v svojih delih ove- kovečili stalingrajsko epopejo. Tudi mesto samo bo veličasten spomenik stalingrajske bitke. Okrog 500 znanih umetnikov dela za obnovo in olepševanje Stalingrada, ki ga opravljajo po načrtih arhitekta Kara Ala- biana.

Široka ulica herojev, ki bodo vzdolž nje postavili spomenike stalingrajskim junakom, in široka ulica Zmage, ki bodo ob njej zgra- dili veličastne javne zgradbe, bosta potekali skozi mesto.

Največji grič v Stalingradu Mamaj Kuran, kj se dviga nad osrednjim delom mesta, bo- do okrasili z veličastno zgradbo. Tudi novi muzej obrambe bo umetniško delo stavbar- stva.

Stalingrad je dobil dostojno mesto v zgo- dovini velike domovinske vojne tudi v umet- nosti, ki so jo ustvarili sovjetski slikarji in kiparji. V muzejih pretolnice hranijo slike in skulpture umetnikov, ki prikazujejo do- godke iz Stalingrajske bitke.

Ali že imajo kje takšne sončne peči in naprave za izrabo sončne energije?

V Egiptu blizu Kaira deluje taka sončna naprava s petdesetimi konjskimi silami. Namaka 200 ha bombaževih nasadov. Nekaj sončnih naprav imajo tudi v Tunisu in Alžiru. V Kaliforniji vidiš pogosto na hišnih strehah nizke skrinje; to so naprave za sončno gretje vode. Sonce greje vodo za kopalnico, za kuhinjo in za pralnico.

Tudi v Sovjetski zvezi imamo že sončne naprave.

V Čelkaru so zgradili pri izvrih nafte destilacijske naprave za pridobivanje slad- ke vode iz slane morske vode, ki jih žene sončna moč. Na odkopih v Karabugaskem zalivu se uporablja sončna naprava za iz- ločanje vode iz mirabilita. V Kaplanboku pri Taškentu imajo vrele kotle na sončno moč.

Preračunali so stroške teh naprav in do- gnali, da so kuhinje, vrelni kotli in desti- lacijske naprave na sončno moč zelo do- nosne reči.

Sončno toploto dobimo v pustinji poceni: stane samo tretjino cene, ki jo moramo dati za kurivo — za saksaulova drva.

Slabše je z napravami za pridobivanje pogonske sile. Treba bo še mnogo delati, da jih dovolj pocenimo.

Velike sončne elektrarne so stvar bodoč- nosti.

Pride čas, ko bo sonce, ki je bilo v pu- stinji dozdaj človekov sovražnik, njegov prijatelj.

Sonce bo namakalo polja, sonce bo pre- skrbovalo ljudem pitno vodo. Sonce bo de- lalo v tovarnah in v obrtnih delavnicah, bo topilo žvepleno rudo, spreminjalo vodo v paro, kuhalo raztopine in sušilo soli. Sonce bo pridobivalo ljudem hlad v hladilnih stro- jih — tudi takšne stroje imamo. Za pri- dobivanje ledu potrebujemo v pustinji energijo in to energijo bo dajalo sonce.

Tisto sonce, ki daje vročino, bo pripravi- lo človek, do tega, da bo dajalo tudi hlad.

Iz knjige: Iljin »Priroda in ljudje«

Zdravnik svetuje

Kako zdravimo srab?

Garje ali srab je nalezljiva kožna bolezen, ki jo povzroča očem komaj vidna, uši po- dobna živalca srbec. Vzroke, da se je ta nadležna bolezen med vojno in po vojni razpasla v taki meri, posebno na deželi, je iskati v slabih socialnih razmerah, te so: nesnaga, zaradi pomanjkanja mila, skupno bivanje mnogih ljudi v tesnih prostorih in predvsem ležišča, na katerih preide srbec od bolnega na zdravega človeka. Samica srbe- ca se zarije v kožo in izleže v izkopanih rovih jajčeca, ter se na ta način razmnoži hitro množico.

Pri zajedanju v vrhnje kožne plasti, ka- kor tudi zaradi izločanja jedkega soka, pov- zroča srbec hudo srbenje, na koži pa majh- ne rumene mehurčke in eriteme. Zaradi srbenja, ki se stopnjuje posebno ponoči in na toplem, praskamo kožo, ki jo s tem ranimo. V tako ranjeno kožo vderejo bak- terije in povzročajo gnojna vnetja, ture in hraste.

Srbec se naseli najrajši na mestih telesa, kjer vlada stalna temperatura in kjer je koža bolj mehka. To je okoli pasu in pop- ka, pod pazduho, med prsti, pod visečimi prsi in med nogami. Posledica so torej težja kožna gnojna obolenja zaradi pra- skanja kože, otroci pa radi izgubijo tek in zaradi tega splošno slabijo.

Cim ugotovimo srab, moramo začeti z zdravljenjem. Navadno ima garje več čla- nov družine. Zato je važno, da se zdravijo istočasno in skupno vsi garjevi člani dru- žine, kajti sicer se skoro gotovo ponovno okužijo že ozdravljeni ljudje. Če ima bolnik razen garij še kako drugo kožno vnetje, ne smemo začeti z zdravljenjem garij, pre- den ne ozdravimo vnetja.

Garje zdravimo z raztopino, imenovano »Vlemingks«. Raztopino si lahko priredimo sami na sledeč način:

Na 1 kg živega apna (Calcium oxydatum) vlijemo počasi 5 litrov vode. To raztopino dobro premešamo in dodamo 2 kg žvepla, nakar prilijemo še 15 litrov vode, tako da je vode skupno 20 litrov. To raztopino ku- hamo in mešamo. Raztopina postane pri tem rdeča in se močno peni. Ko se je tako raztopina vkuhala na 12 litrov, od- stavimo lonec in pustimo, da se gošča se- sede. Nato odlijemo tekoči del; ta tekočina je »Vlemingks«, s katero zdravimo odrasle in otroke do 8. leta.

Za otroke od 3—8 let moramo Vle- mingxovo raztopino razredčiti z enako ko- ličino vode. To pa zaradi tega, ker je otro- ška koža mehka in bi ji žveplo, ki je v raztopini, škodovalo.

Otroke pod 3 letom starosti ne smemo zdraviti z Vlemingxom; za njih uporab- ljamo milejša sredstva kot so Benzoder- min, Bergamon, Tiozet in podobna.

Garje zdravimo z Vlemingxovo raztopino takole: bolnika okoplamo v topli vodi z zelenim mazavim ali navadnim milom, za- to, da se koža omehča in s tem omogočimo zdravlilo vstop v rove, kjer sedi samica in leže jajčeca, da jih uniči. Bolnika nato na- mažemo po vsem telesu. Zdravila ne smemo vtirati v kožo, ker bi jo preveč dražilo in vnelo. Vlemingxovo tekočino je treba pred uporabo dobro pretresti.

Namazana koža porumeni. Ko se teko- čina na koži posuši, počakamo še pol ure do 1 uro zato, da zdravilo učinkuje na za- jedavca. Nato bolnika splahnemo z mlačno vodo brez mila in pustimo, da se sam po- suši. Rumena barva izgine. Bolnik mora obleči sveže perilo in drugo obleko. Zdra- vilo pustimo delovati na koži telesa 4 dni, nakar se bolnik temeljito okopelje v topli vodi in z milom. Priporočljivo je, da se bolnik po kopeli zopet preobleče v sveže perilo. In s tem je zdravljenje končano.

Boljša in enostavnejša je zdravljenje ga- rij po prof. Damjanoviču iz Moskve. Za to sta potrebni dve tekočini:

1. 60% raztopina natrijevega tiosulfata in 2. 6% solna kislina.

Bolnik se namaže najprej s prvo raz- topino in jo vtira v kožo vsega telesa ra- zen glave; vtira naj po dve minuti vsak del telesa. Nazadnje naj mazanje ponovi po istih delih telesa kot pri prvem mazanju. Nato mažemo na isti način kožo vsega telesa kot zgoraj z drugo tekočino, in sicer trikrat po istih delih telesa. Na vsakem delu telesa mažemo po eno minuto, tako da traja postopek 15 minut.

Da preprečimo ponovno okuženje z mo- rebitnimi zajedavci na perilu in obleki, moramo razkužiti obleko in posteljnino ta- ko, da jo pustimo nekaj ur na soncu, nakar jih večkrat vroče prelikamo čez mo- kro krpo. Stanovanja pa dobro prezračimo, umijemo in presnažimo.

Garjavosti se najlaže izognemo, če skr- bimo za snago v družini in stanovanju. Izogibati se moramo skupnih ležišč in pa- ziti se moramo pred ljudmi, o katerih su- mimo, da imajo garje, ker se stalno pra- skajo. Na potovanjih pa zahtevamo vselej sveže posteljno perilo v hotelih in preno- čiščih.

Tako se bomo obvarovali bolezn, ki nam povzroča nevarna nadloge in zdravljenje.

Jože Rahot

Dr. R. H.

Čistimo jezik IV

Če je na deželi naš jezik kolikor toliko nepokvarjen, je po mestih slab in zanemar- jen. Tudi razumnost ni vedno izvzeto pri kvarjenju jezika. Tuji izrazi, tuje be- sedoslovje, tuje fraze se gnajejo v sloven- ščino, in ljudje, ki opozarjajo na to dejstvo, so navadno glas vpljočega v puščavi.

V Ljubljani gredo ob nedeljah radi kam ven. »na luft«, z rodbino gre neizogibno »fotera« in ko se »naspancirajo«, morajo seveda »ajnkera« v kak »birchausa«. Še danes se nismo osvobodili nemških spa- kedrank.

V Trstu ni nič boljše. Slovenska gova- rica je posebno v tržaški okolici na Pro- krustovi postelji. Naj navedem primer? Poslušajte:

Za »dešpet« ni hotel plačati računa. On

je »furbast«, jaz pa še bolj. Ali takrat je imel »škalonjo«. Zgrabila ga je »fota« in je mislil, da bo kaj dosegel s »punjo«. Jaz pa počasi, s »fjakom«. Ne boš, Jaka!

Takih primerov čujete na pretek. »De- špet« = dispetto = kljubovanje, porog. — »škalonja« = smola. — »fota« = jeza, »fiacca« = trudnost, onemoglost, — »pu- gno« = pest itd. Zanimiv izraz je posebno »furbast«. »Furbo« = prebrisan. Obesite tuji besedi še slovenski rep-ast (kakor pri pridevnikih plešast, mutast, grbast), pa imate krasno slovensko »furbaste«.

Celo v našem gledališču sem slišal »ma- gari«. Res, en samkrat, toda pritihtopil se je celo na oder. Ta »magari« je popol- noma odveč. Magari danes, magari jutri — lahko danes, lahko jutri. Magari da bi bil

G O S P O D A R S T V O

Gozdovi in človek

Ni naš namen podrobno razpravljati o odnosu človeka do gozdov, ker bi nam to vzelo preveč časa in prostora; oglejmo si le na splošno to stvar.

Gozdovi so obstojali še preden se je človek pojavil na zemlji, pokrivali so ogromno površino suhe zemlje. Bili so aktivni del spremenjajoče se narave in so preživeli vse pogoste hude pojave na naši krogli (požare, poplave, podzemne izbruhe ognjeniškega značaja, pritiske in umike ledenikov, itd.).

Gozdovi so imeli, kakor vidite, hude sovražnike: ogenj, vodo, nestalnost zemeljske skorje, a so vendar zmagali. Se le pozneje, ko se je zemlja nekoliko umirila, se je pojavil človek.

Kako je človek ravnal z gozdovi? Ne da bi kronološko zasledovali njegovega početja ugotovimo le, da je človek postal odkrit sovražnik gozdov. V začetku uničevanje ni bilo vidno, a gotovo je na 10.000 ha gozda zgorelo po človeški zaslugi.

Ko se je človek organiziral v socialno življenje, da bi si osvojil zemljo, ki bi bila pripravna za obdelavo, je požigal gozdove, da bi izgnal sovražnika iz njih, požigal je pri oboroženih spopadih, požigal je ko je ropal, itd. Pozneje so bili tudi pojavi civilizacije usodni za nekatere gozdove: ko je človek rabil les za gradnjo mest, brodovja in dr. ga je jemal brez vsakega načrta, brez pomisleka, ali je to iz gospodarskega vidika prav ali ne. Pojavili so se veliki požari, nihče ni mislil na gašenje. Razvila se je skoro tekma med gozdom in človekom: bo li zraslo več lesa kot ga človek poseka? V tej tekmi je skoro povsod zmagal človek.

Stoletja so potekala: izkoriščanje gozdov je vedno naraščalo, predvsem v zadnjih stoletjih, ko sta se tako zelo razvili industrija in trgovina.

Človek je gozdove uničeval, ne da bi pomislil na posledice in gledal v bodočnost; mar je bilo plemiču, veleposestniku, veleindustrialcu ali veletrgovcu za bodoče rodove. Z napredkom znanosti, zlasti v zadnjih 100 letih, pa je učenjak jasno sprevrnil kam plovemo. Oglel si je zemljo z drugimi očmi in videl povsod opustošenje. Zavedel se je, da je zadnji čas, da se napravi red.

Gozdarstvu so priskočile na pomoč razne znanstvene panoge kot kemija, geologija, pedologija, hidrogeologija, geografija, ekonomija in druge; in gozdarstvo samo je postalo znanstvena panoga.

Odkrili so osnovne zakone gozdarstva in dokazali povezanost med gozdom in poljedelstvom, med gozdom in klimo, med gozdom in padavinami, itd.

Da omenimo le nekaj odnosov med gozdom in kmetijstvom, prepišem odstavek ing. Terzanova, ki ga je napisal v brošuri »O gnojenju« (str. 9):

»Gozd vpliva na podnebje in posredno tudi na poljedelstvo. Zaščita gozda je tudi v interesu kmetijstva. Gozd zmanjšuje nevarnost poplav. Zemljišče se oškoduje na dva načina: 1. z odnašanjem zemlje po mehnični akciji (erozija, nalivi, poplave) in 2. z izpiranjem hrane v globino, od koder se v krajih s slabim izhlapevanjem (humida klima) hrana ne vrača nazaj na površino.

Erozija zemljišča je v ozki zvezi z zatiranjem (sečnjo) gozdov, z nestrokovnim obdelovanjem zemlje ter z zanemarjanjem pašnikov. Prekomerna sečnja gozdov škoduje poljedelstvu v pogledu klime. Gozd čuva zemljišče pred izpiranjem in odnašanjem zemlje. Če so hudi nalivi, zadržuje gozd hitri odtok deževnice, ki se sicer nabere v potokih in pretvori v hudournike. Radi teh narastejo potoki in reke, ki v dolinah poplavlajo in uničujejo rodovitna polja. Gozd pa zadržava deževnico v debeli humusni plasti zemlje, ki nastaja iz listja. Gozdna tla upijejo večji del padavin, jih zadržujejo v sebi ter jih le počasi oddajajo. Gozdovi so vodni rezervoarji za vroče poletne mesece, da potoki in reke ne usahnejo. Gozdovi so naše bogastvo ne samo radi lesa, ki nam ga dajejo, temveč tudi blagodejnega vpliva na poljedelstvo, ki prideluje hrano za ljudi in živali ter surovine za industrijo. Z nazadovanjem našega gozdnega bogastva, nazaduje tudi naše kmetijstvo in s tem celokupno narodno gospodarstvo, blagostanje in imetek.

Dobro je, da ljudje to vedo. Zato so vse države postavile gozdarske zakone in gozdarsko službo: odslej ne sme (ali bi ne smel) nihče več gledati na gozdove kot na nekaj, kar se da le izkoriščati. S. M.

Kako v Jugoslaviji pobijajo špekulacijo

Naše ljudstvo je zmagalo vojaško v težki vojni s fašisti, z mednarodno reakcijo. Zmagalo je nad njimi tudi politično pri volitvah 11. novembra lanskega leta.

Se v eni, nič manj težki vojni moramo in bomo zmagali. To je gospodarska vojna proti ostankom fašizmu, proti svetovni reakciji.

Na prvi pogled izgleda, da niso pri nas posamezni špekulanti, gospodarski saboterji in utajevalci blaga povezani s tistimi, ki bi našo državo hoteli utopiti v žlici vode. Toda če le pomislimo na požrtvovalno delo obnove, ki ga vrši vse pošteno ljudstvo, na drugi strani pa na te ljudi, ki hočejo prav temu ljudstvu preprečevati uspehe, ki skrivajo tako ogromne količine blaga v svojih bunkerjih, se moramo vprašati: Zakaj tako? Zakaj skrivajo blago? Sami ga ne bi mogli porabiti vse življenje, ljudstvo ga pa po črnoborzijskih cenah počasi in ne more kupovati. Ali ga mar ne skrivajo in hranijo v svoji zaslepljenosti zato, ker mislijo, da bodo prišli nazaj tisti ljudje in tisti časi, ko je bil v Ljubljani vsak vojak predvsem črnoborzijski, ko bi špekulantsko cvetelo, kot je cvetelo za časa Rupnika. Druga odgovora ni. Zato so v današnjih težkih, a vendar zdravih časih obnove črnoborzijski in špekulanti prav taki narodni izdajalci, kot so bili za časa okupacije belo in plavo gardistični voditelji in klavci. Ljudstvo je takoj po osvoboditvi opozarjalo te ljudi. Na zidovih naših hiš so pisali gesla proti črni borzi. Na množičnih sestankih so opozarjali ljudi, ki podpirajo špekulantsko in črno borzo. In ker mnogim to ni pomagalo, smo morali začeti drugače. Špekulanti morajo pred sodišče. Mestni odbor v Novem mestu je podpiral črno borzo. Na množičnem sestanku so odbor odstavili in izvolili druge, poštene ljudi. Minister, ki je podpiral špekulante, je propadel pri volitvah in se bo moral zagovarjati pred ljudskim sodiščem za svoje zločine. Nedavno so bili pri Vrhovnih sodiščih federalnih republik postavljeni posebni senati za sodbe proti gospodarskim narodnim izdajalcem. Za obsodbo teh senatov ni priziva. Da bodo pa delali lahko čim pravičnejše in da bodo lahko kmalu zatirali pri nas vsako črno borzo in špekulantsko, morajo z njimi sodelovati široke množice ljudstva, morajo prijavljati preko svojih odborov ljudske škodljivce, ki nam zdaj zlasti

na gospodarskem področju škodijo. Tu so poklicane predvsem naše žene, gospodinje in matere, ki so od teh zločincev najbolj prizadete in tudi najlažje spregledajo, kje se še skriva pod kakršnokoli krinko črnoborzijsanec. Vrhniške žene, organizirane v AFŽ, so se pritožile zaradi premile kazni, ki jo je izrekel sodišče nad špekulantom Malavašičem. Novo postavljeni senat je proces obnovil. Malavašič in njegova žena in sorodnica so se zagovarjali zaradi utaje blaga, ki je po maksimiranih cenah vredno preko 4.000.000 Din. Sodba nad trgovcem Malavašičem je v Sloveniji prva smrtna obsodba špekulanta. Kako pa naša ljudska oblast v vsakem primeru štiti mater in otroka, vidimo iz kratkih besed obsojence njegove sorodnice: Ker je mati *Malavašiča* bo nastopila kazni šle po treh mesecih, to je, ko bo nehala dojeti otroka. Del premoženja, ki ga je država sicer zaplenila v ljudsko korist, se prizna njenemu otroku.

Ljudje natanko vedo, kakšna naj bo pravična sodba in se pritožijo, če je premila. Nihče ne bo mogel poslej več goljufati zdravih ljudskih množic, ker so spregledale, kaj so politični in gospodarski narodni izdajalci in prevzele oblast v svoje roke.

Umetna gnojila

V uporabi umetnih gnojil smo ostali le pri poskusih. V 25 letih našega suženjstva je dobilo le nekaj premožnejših kmetov umetna gnojila od »Agrarnih inspektoratov«. Večino revnega kmečkega ljudstva pa so popolnoma zanemarjali. V načrtnem gospodarstvu naše nove ljudske države bo zavzemalo vidno mesto vprašanje uporabe umetnih gnojil, ker nam ta daje možnost povečanja poljskih pridelkov.

Na željo naših kmetov bomo odgovorili predvsem na vprašanje: katera umetna gnojila so najbolj priporočljiva za naše kraje in kakšno količino uporabljamo za glavne posevke.

Predvsem moramo omeniti, da je za plitko, peščeno in suho zemljo še vedno »kralj« vseh gnojil hlevski gnoj. Ker pa

ga pri nas na splošno primanjkuje, moramo našim kulturnim rastlinam vedno pomagati z umetnim gnojem.

Najvažnejša umetna gnojila.

Poznamo mnogo vrst umetnih gnojil. Najvažnejša so:

Apneni dušik (kalcijev cijanamid), ki vsebuje dve hranilni snovi: 16% dušika in 60% apna. V naši zemlji je na splošno pomanjkanje dušika. To opažamo po tem, da dobijo naši posevki blede-rumeno barvo namesto temno zelene. Priporočamo, da premešate pred uporabo apneni dušik z zemljo, da se bolj enakomerno razdeli, ker je zelo škodljiv človeku (žge oči in grlo). Obenem je treba paziti, da ne pride gnojilo v dotik s posevki, ker jih ožge, posebno če gnojimo ob vlažnem vremenu. V težki zemlji gnojimo v enem, a v rahli zemlji (na Krasu) v dveh obrokih. S prvim obrokom pognojimo pred setvijo, z drugim pa v zgodnji pomladi, ko rastline (na primer žitarice) niso mokre zaradi dežja ali rose.

Na 1000 m² uporabimo 10–12 kg apnenega dušika. Apnenega dušika ne smemo mešati s superfosfatom.

Čilski soliter je zelo razširjeno in poznano dušično umetno gnojilo. Ima 15,5% dušika.

Čilski soliter je topen v vodi in deluje takoj. Rastline ga takoj asimilirajo. Zato gnojimo s čilskim solitrom v 2–3 obrokih spomladi. Ne smemo gnojiti s solitrom ko so rastline vlažne od rose ali takoj po dežju, iz že omenjenih razlogov.

Na 1000 m² vzamemo 10–15 kg čilskega solitra.

Tretje za našo zemljo važno dušično gnojilo je Amonijev sulfat z 20% dušika. Dušik v amonijevem sulfatu se razkaja počasi. Zato ga uporabljamo pred setvijo ali pa v dveh obrokih, prvega pred setvijo, drugega pa spomladi. Priporočamo gnojiti z amonijevim sulfatom rahlo zemljo, ki je bogata na apno. Na 1000 m² vzamemo 10 kg tega gnojila.

Od fosfornih gnojil sta najbolj znani superfosfat in Tomaževa žlindra. Superfosfat ima 16–18% fosforne kisline. Superfosfate vseh vrst uporabljamo pred ali po setvi. Uporabljamo jih za gnojenje vseh kulturnih rastlin. Naši travniki so popolnoma izčrpani na fosforju in je zato zelo priporočljivo, da jih gnojimo s fosfornimi gnojili. Superfosfati delujejo bolj v zemlji, kjer ne primanjkuje apna. Za kisa tla (zemlje bogate na humusu, »črničica«, in lahke peščena zemljišča) pa priporočamo Tomaževa žlindra. Tomaževa žlindra (16–20% fosforne kisline in 50% apna) se v zemlji počasi topi. Zato moramo gnojiti z žlindro vedno le v jeseni. Ne smemo mešati žlindre z amonijskim sulfatom, lahko pa jo mešamo s čilskim solitrom in kalijevo soljo. Uporabljamo navadno 40–50 kg superfosfata ali žlindre na 1000 m² zemljišča.

Kalijeva sol (40% kalija) vpliva zelo na tvorbo škroba in sladkorja. Zato se gnojenje s kalijevo soljo zelo dobro obnese pri krumpirju, sladkorni repi, zelenjavi in sadju. Gnojilo uporabljamo ob času saditve rastlin. Na 1000 m² vzamemo 15 kg kalijeve soli. Praviha in priporočila o uporabi drugih umetnih gnojil veljajo obenem za kalijevo sol.

Dosedaj smo omenili umetna gnojila, ki vsebujejo le eno glavno hranilno snov. Z velikim uspehom uporabljamo tudi takozvana mešana umetna gnojila, v katerih so zastopane vse rastlinam potrebne hranilne snovi. Za danes naj omenim le sledeča:

Nitro-fos-kal I. z 8% dušika, 6% fosforne kisline, 8% kalija in 33% apna (za jesensko, zimsko in zgodnjo pomladansko gnojenje).

Bijamonijski fosfat (18% dušika in 50% fosforja). Na 1000 m² uporabljamo 40–50 kg mešanih gnojil.

Dr. F. J.

Gojitev graha

Prišel je čas za setev prvih spomladanskih vrtnin, predvsem graha. Ker spada grah med stročnice, ki so najbolj hranilne med vsemi povrtninami, je dobro da naši kmetje in vrtnarji zasejejo v teh kritičnih časih čim večjo površino zemlje s to stročnico.

Grah najbolje uspeva v topli, ne pretežki in zreli zemlji. (Ne smemo gnojiti s sve-

žim gnojem). Mesec dni pred setvijo je priporočljivo pognojiti zemljo z apnom. Grah spada med rastline, ki črpajo dušik iz zraka, potem posebnih bakterij, ki živijo na koreninah. Vendar je treba mlade še nerazvite rastline pognojiti z dušičnimi gnojili. Vsem stročnicam (grah, fižol, bob) bomo zelo ustregli s fosfornimi in kalijevimi gnojili (na 1000 m² vzamemo 40 kg superfosfata in 20 kg 40% kalijeve soli). Pred setvijo namakamo grah do 15 minut v petroleju, ki uniči grahovega rilčkarja in obenem varuje seme pred mišmi.

Zgodnje vrste graha (expres, saxa) sejemo n. pr. v Miljskem okraju že decembra do začetka marca. Prvi pridelek daje v 60 dneh. Poznejše vrste (senator, telefon) sejemo lahko do konca junija. Te vrste je treba saditi vsaj 10 cm globoko, mlade rastline je treba takoj ogrniti, da jih vrabci ne poškodujejo. Grah sadimo v vrstah, zrno od zrna oddaljeno 2–3 cm; pri nizkem grahu mora biti vrsta od vrste 30 cm narazen a v vsako luknjico posadimo 5–6 zrn. Visok in močno razvit grah, ki potrebuje oporo, moramo saditi v vrste 80 do 100 cm narazen. Čim je seme vzklilo, moramo dobro opleti njive. Ko naredo rastline tretji list, jih okoplješ in osipaš — visokemu grahu pa postaviš suhe veje v oporo. S tem ne smemo odlašati.

Danes nam priporočajo več grahovitih vrst. Naši kmetje in vrtnarji pa so že sami poskusili razne vrste in zato naj se ravnajo po dosedanjih praktičnih izkustvih. Vendar moramo saditi vrste, ki imajo polno stročje (7–10 zrn v stročju). Med priporočljive vrste spada »Senator«, ki nam daje iz 1 kg semena do 50 kg pridelka. Iz 2 kg zelenega stročja dobimo več kot 1 kg zrnja. Vrsta »telefon« ni priporočljiva za kraje izpostavljene burji in suši, ker je previsoka in ker potrebuje močnih opor, do katerih je večkrat težko priti.

Našim kmetom priporočamo, da si sami preskrbijo seme najbolj rodovitnih rastlin, to je tistih, ki se odlikujejo po obilici stročja in potem enakomerno rode.

—C—

Kmetijski nasveti

Vprašanje: Opažam, da listje breškev porumeni, da se zgornji deli mladice posušijo in zvijejo. Ljudje pravijo, da je temu vzrok »strupena rosa«. Imamo pri pomočnik proti temu? (A. B. Milje)

Odgovor: To je kodravost — bolezen, ki jo povzroča glivica exoascus deformans. Edino priporočljivo sredstvo za pobijanje te glivice je škropljenje s 3% raztopino modre galice in apna, to je na 100 litrov vode vzamemo 3 kg modre galice in 3 kg apna. Škropiti moramo dvakrat, in sicer takoj v jeseni, ko listje odpade in spomladi, ko so popki že nabrekli.

Vprašanje: Kupil sem kravo, ki jo je težko molziti. Kako moram ravnati? (A. J. Ok. Kozina)

Odgovor: Vzrok so mišice, ki zapirajo sesek tam, kjer se drži vimena in kjer izstopa mleko iz vimena v sesek. Pri mladih kravah se zapiralno mišice stisne močno skupaj, zaradi česar odteka mleko počasi in v tankem curku. Drugi vzrok je zoženje seskove tuljave, bodisi zaradi trdot, ki se tvorijo na notranji sluzni koži, bodisi zaradi gub, ki jih dela ta koža, ali zaradi veznih trakov, ki prerasejo tuljavo. Vime s takim seskom se težko izmleže. Posledica je, da vime boleha in otrpne. Kmet si v tem slučaju ne more sam pomagati. Potrebna je živinozdravniška pomoč.

Dr. F. J.

Kratke vesti iz SZ

Povečanje bombažnih nasadov

Uzbekistanski kmetje so pričeli izvajati velik program za povečanje površine bombažnih nasadov. V dveh letih bo ta republika povečala žetev bombaža od 1.160.000 ton na 2.400.000 ton.

Sibirska lesna proizvodnja

To leto bodo sibirska lesna podjetja prekoračila predvojno proizvodnjo. Nedavno so pričele delovati tri ogromne žage v sibirski tajgi, dve nadaljni pa bosta pričeli obratovati do konca tega leta.

Rezerve premoga v ZSSR

Akademik Šemijakov objavlja v Izvestijih podatke o rezultatih svoje raziskave glede rezerv premoga v Sovjetski zvezi. Po izvršenih računih znašajo rezerve premoga 1650 milijard ton, to je 21 procentov vseh svetovnih rezerv. Šemijakov povdarja, da je Sovjetska zveza glede svojih zalog premoga lahko brez skrbi, ker bodo te zadostale za kritje njenih potreb premoga tudi v daljni bodočnosti.

Ali veste kaj je teža?

Kaj bi rekli, ako bi videli starejšega gospoda, ki teče po ulici nag, kakor ga je Bog ustvaril in moker ko miš, maha z rokama in vzklika: »Heureka!« t.j. »Nasel sem!«? To bi bilo pač tudi za nas nekaj izrednega, čeprav nas ne spravi vsaka malenkost iz ravnotežja.

Nekaj takega se je vršilo pred približno 2200 leti na ulicah v Sirakuzah, v glavnem mestu na Siciliji. Starejši gospod, ki je v mokri adamovi uniformi, tekaje po ulici vzbujal smeh meščanov in pozornost pouličnih paglavcev, ni bil nihče drugi ko veliki učenjak Arhimed, ponos in kras domovine, največji računar in fizik. Kaj ga je bilo priredlo do tega?

Tedaj je vladal v Sirakuzah kralj Hiero II. Prišlo mu je na misel, da bi si dal napraviti za svojo maziljeno glavo novo krono. Iz zakladnice je dal prinesiti točno 8 kg zlata in 2 kg srebra, prepustil kovini dvornemu zlatarju, naj ju raztopi in iz zlitine napravi novo krono. Čez nekaj časa je zlatar izročil kralju novo krono, ki je tehtala točno 10 kg.

Kralj pa, mogoče že po naravi nezaupljiv, je sumil, da ga je bil zlatar opeharil s tem, da je nekaj zlata vtaknil v lastno blagajno, primanjkujejočo težo pa nadomestil z mnogo cenejšim srebrom. Toda kako dognati resnico? Zlatar je prisegel, da je poštenjak. Kralj se je moral s to izjavo zadovoljiti. A domislil se je učenega gospoda Arhimeda, čigar bistroumnost je razrešila že težje naloge; podal mu je krono in mu naročil, naj dožene, če je v njej res vseh 8 kg zlata.

A tudi za učenega Arhimeda je bila ta naloga trd oreh. Dneve in tedne je študiral in delal s krono razne poskuse, a ni mu uspelo priti do povojnega zaključka. Telesno in duševno izmučen je sklenil, da se okrepi s hladno kopeljo. Sel je v kopališče in si izbral kad, do vrha napolnjeno z vodo. Ko je stopil v to kad, je umevno iztekla količina vode preko roba in v učenjakovih možganih se je nekaj zablikalo. Sklepal je takole: »Iz kadi je izteklo toliko vode, kolikor jo je izpodrinilo moje telo. Ako pa potopim v to do drugo telo, ki je manjše od mene, a zato prav tako težko kakor jaz, izteče iz kadi manj vode. Kapa zlata, tako težka kot jaz, bi potopljena v vodo izpodrinila manj vode. Kapa srebra nekaj več kot kapa zlata. Iz tega sledi, da bi se mogla dognati teža zlata in srebra, kajti enaka kapa zlata in srebra bi iz posode napolnjene do vrha z vodo, izpodrinila različno količino vode in jaz bi iz količine vode lahko ugotovil, koliko zlata in srebra je v kraljevi kroni.«

Ko je Arhimed dognal to možnost, je uvidel, da je to edina pot, po kateri ustreže kraljevi želji; planil je iz kadi na ulico in s tem uprizoril škandalček.

Doma se je z vso vnemo lotil poskusov. Ugotovil je, koliko vode izpodrine 1 kg zlata, 1 kg srebra in koliko 1 kg zlitine iz 8 delov zlata in 2 delov srebra. Dognal je, da je v kraljevi kroni za približno $\frac{3}{4}$ kg

zlata nadomeščenega s $\frac{3}{4}$ srebra. Zlatarjeva sleparija je bila dokazana. Zgodovina ne omenja, kako je bil zlatar kaznovan, vendar bi mu morala biti veda hvaležna, kajti pripravi je bil Arhimeda da je začel razmišljati o razmerju med težo in vsebino različnih teles ter tako ustvaril tako imenovani hidrostatski zakon (Arhimedov princip), po katerem izgubi vsako telo, potopljeno v vodo, toliko teže, kolikor bi tehtala izpodrinjena voda.

Kepa zlata izgubi v vodi 19. del svoje teže. To dokazuje, da je zlato 19 krat (ali točneje 19,3 krat) težje od vode. Razlika med težo poljubnega telesa in enako količino vode se izraža v specifični teži. Ker je teža zlata 19 krat večja od vode, rečemo: specifična teža zlata je 19. V navadnem življenju uporabljamo metersko mero. Kocka, dolga, široka in visoka 10 cm, ima 1 dm³ vsebine, kar označujemo z 1 litrom. Potemtakem tehtata en liter zlata 19,3 kg, 1 liter vode tehtata pri temperaturi 4° nad ničlo in nad morskovo površino prav 1 kg. Specifična teža telesa je torej število, ki nam pove, kolikokrat je njegova teža večja ali manjša od enake količine vode. Specifična teža vode je 1, to se pravi, je merilo za merjenje oziroma primerjanje z drugimi telesi. Na podlagi tega pravilnega naziranja se je s poskusi dognala specifična teža vseh teles; s tem si pa razložimo neštete pojave v opazovanju naravnih zakonov.

Med telesi na naši zemlji so kovine najtežje. Sem spada zlato s specifično težo 19,3 in je zato eno najtežjih teles.

Kovine, katerih spec. teža znaša 5, imenujemo težke, one z manjšo pa lahke kovine. Med zadnjimi je najbolj znan aluminij, katerega liter tehtata samo 2,67 kg. Zaradi majhne teže in obenem trdnosti je postal neizogiben za napravo letal.

Nižjo težo od aluminija imajo še nekatere kovine, na pr.: stroncij 2,5, magnezij 1,75, kalcij 1,56 in slednjič je tudi nekaj kovin, ki so lažje od vode in zato plavajo po njej.

Tudi domači les je, vsaj ko je suh, lažji od vode. Njegova spec. teža je navadno med 0,5 in 0,9. Najlažji les sta lipovina in topolovina, najtežji pa hrastovina. Eno najlažjih teles je plutovina, lubje nekaterih inozemskih dreves, iz katerega se izdelujejo zamaški. Spec. teža plutovine je le 0,25.

Človek je nekoliko težji od vode in se v njej potopi. Vendar je razlika med obema težama majhna, zato se človek s plavanjem lahko vzdržuje na površini. Teža alkohola je približno le 0,8; v njem bi se najboljši plavač ne utegnil vzdržati na površju. V živem srebru bi pa človek lahko plaval in bi se pri najboljši volji ne mogel v njem potopiti, tudi če bi bil iz svinca.

Voda sama na sebi nima stalne spec. teže. Najgostejša in zato najtežja je voda pri 4° Celsija. Tedaj ima spec. težo 1. Znano je, da toplota vsa telesa širi; telesa postajajo rahlejša in so radi tega lažja. Nasprotno temu se vsa telesa v mrazu krčijo, postaja-

jo gostejša in težja. Edina izjema je voda. Tudi ona se v toplini širi in v mrazu krči, toda samo do 4° C, od tu dalje pa se zo- pet širi, da je pri 3° tako redka kakor pri 5 in pri ledišču, ki ga zaznamujejo z 0°, e- nako redka kot pri 8°. Zato led plava na vodi, medtem ko je vsako drugo telo v trd- nem stanju težje od onega v tekočem stanju. Ta lastnost vode je v življenju velikanskega pomena. Led na naših rekah in jezerih se dela le na površju, najtežja voda pri 4° pa pada na dno in tako omogoča raznim vod- nim živalim da vztrajajo v tej, četudi le nizki temperaturi. Ako bi voda ne delala te izjeme, bi zmrzovala od dna naprej proti vrhu in vsako rastlinsko in živalsko življe- nje bi bilo popolnoma uničeno, tembolj, ker segreje sončna toplota vodno površje le v globini kakih 60 cm. Led bi se torej ne raz- tajal niti v največji poletni vročini.

Najnižjo spec. težo imajo plini. Teža zra- ku je le nekoliko večja od 1/1090, to se pravi, šele 1000 litrov zraku tehtata 1 kg.

Povprečna teža naše zemlje je približno 5. Ta spec. teža je razmeroma visoka. Tega pojava si ne moremo drugače razlagati ka- kor z dejstvom, da je v zemeljski notra- nosti mnogo težkih kovin. Posebno težkih plemenitih kovin kakor zlata in platina mora biti v neizmernih množinah, toda v globini nekaj tisoč km.

Pravo presenečenje je doživela znanost pred nekaj leti. S spektralno analizo se je dognalo, da so druga nebesna telesa sestav-ljena iz enakih tvarin kakor naša zemlja. Z računanjem in sklepanjem po relativitetni teoriji se je ugotovilo, da ima neka stalnica, spremljevalka Sirija, ki je najsvetlejša stal- nica na našem obnebu, neznansko spec. te- že 53000. Ako je ta ugotovitev pravilna in resnična, bi en bori liter vsebine te stalnice tehtal 530 kvintalov. Učenjaki so se z vso vnemo lotili naloge, da bi iztaknili napako tega računa, a do danes še ni nobenemu u- spel tak dokaz. Ta pojav je dandanes pač eden nattrih orohov za zvezdoslovce, raču- narje in druge učenjake. Vendar se je začel obzorje tudi v tem pogledu nekoliko čisti- ti in je upanje, da bo pojav povojno rešen.

D.F.

200 m visoka antena zgrajena v 11 dneh

Na Vsesvetni gradbeni razstavi so bili razstavljeni novi modeli. V dvoranah, ki so posvečene Sibiriji in Osrednji Aziji stoje modeli novih industrijskih podjetij, ki so bila zgrajena med vojno v Novosibirskem in Altaju ter železarne in jeklarne, zgrajene v osrednjih azijskih republikah, Kazaksta- nu in Uzbekistanu. Dokaz uspehov sovjet- skih inženirjev predstavlja model 200 m visoke radijske antene, ki je bila zgrajena v enajstih dneh.

Odgovarja dr. MIRKO KORŠIČ. —
Založba Primorskega dnevnika, Trst. —
Tiska Zadruga tiskarna v Trstu.

barkovljanskemu oktetu slavospev, ki jasno izraža novinarjevo globoko hvaležnost in občudovanje naši kraški zemlji, ki razen ka- menja rodi tudi eno najučinkovitejših zdravil — »teranolino«.

In ta slavospev bi se glasil v prevodu pri- bližno takole:

*Da, kraški svet, res si krasan,
in zemlja tvoja budovorna,
ker ona daje nam teran,
červano sama je uborna.*

*Kdor vina tega ni se pil,
ta sploh ne zna, kaj je dobrot,
boleznim svojim si zdravil
zaman iskal te bo, sirota.*

*Ze prve kaplje požive
ti v zilah kri, v možganih misli,
radosti utriplje ti srce,
ko uživaš sok prijetno — kisti.*

*Kar v Avberju prodaja Maks
to balzam je, a ne več vino,
hitreje kol sam »Zolipar«
odpravi vsako bolečino.*

*In če v želodcu te tišči,
al'na obistih peče kamen —
par glazkov zajče te kervi
in bolečin je konec, amen.*

*Pa naj bo Turek, žid, kristjan,
al' stare še, poganke vere,
vsak se pohvali je teran,
ko se navžil ga je — do mere.*

*Hvalečen vedno slavo pel
bom Simgniku za to darilo;
in če bi do sto let živel,
jemal teran bom kot zdravilo.*

*Zato prijatelj, dragi mi:
če hočeš zdravje si ohraniti,
vsakdanjih se otreš skrbi
ne smeš se, ne — terana braniti!*

M. Rodnik

Radio

Slovenska poročila vsak dan ob 7.15, 12.45, 20.00, 23.10 — Objava sporeda ob 7.10.

Ostali spored od 24. II. do 2. III. 1946:

NEDELJA 24. II. — 12.15 Pridiga — 12.30 Kmetijsko predavanje — 15.15 Otroška ura — 19.00 Zbor — 19.20 Komorna glasba (Mozart: Mala nočna serenada, Rahmaninov: prvi stavek iz klavirskega koncerta v c molu, Chopin Lizst: Dekliška želja) — 19.50 Predavanje o telesni vzgoji.

PONEDELJEK 25. II. — 12.30 Znanstveno predavanje — 19.00 Ženska ura — 19.20 Slovenske narodne pesmi — 19.30 Klavirski koncert pianista Antona Trosta. (Lizst: Hvalnica Bogu v samotni, Dvorzak: Variacije op. 36.)

TOREK 26. II. — 12.30 Predavanje o prosveti — 19.00 Mladinska ura — 19.20 Obvestila svojcem — 19.30 Ljudska glasbena ura.

SREDA 27. II. — 12.30 Zdravniško predavanje 19.00 Oddaja odreda Jugoslovanske Armade. — 19.30 Proslava obletnice Rdečih Armade.

ČETRTEK 28. II. — 12.30 Predavanje o tisku — 19.00 Hrvatske pesmi (poje sopranistka Slehanova) — 19.15 Slovensčina za Slovence — 19.30 Orkester Prevorsek.

PETEK 1. III. — 12.30 Tedenski pregled konference Združenih narodov — 19.00 Komorni zbor pod vodstvom Ubalda Vrabca — 19.30 Obvestila svojcem — 19.45 Znani solisti.

SOBOTA 2. III. — 12.30 Predavanje — 19.00 Pestrta glasba — Oddaja za konec tedna: Kurentov večer.

Križanka št. 4

1	2	3	4	5	6
7			8		
9			10		11
		12		13	
	14			15	
16					
17				18	19
20				21	
	22	23	24		
25					
		26			27
28	29			30	
31		32	33		
34					

Besede pomenijo:

Vodoravno: 1. slovenska ilustrirana revija, 7. gibati se, korakati, 8. moško ime, 9. kazalni zaimek, 11. enota ploskovne mere, 12. enota časa, 14. za zavezniško zmago najzaslužnejši mož, 16. obrtnik, 17. pripadnik evropskega naroda; slovenski pisatelj, 18. reka v Sibiriji, 20. predlog, 21. spanje (množina), 22. spisek, seznam, 25. obdolžitev, 26. instrument, 28. egipčansko božanstvo, 30. okrašan veznik, 31. osebni zaimek, 33. švicarski kanton, 34. sovjetski državnik.

Navpično: 1. borec za svobodo delovnega ljudstva, 2. moško ime, 3. osebni zaimek, 4. igralski (kvartaški) izraz, 5. gora na Kreti, 6. obsežen, velik, 10. sorodnik, 12. država ZDA, 13. okrajšano žensko ime, 14. človek brez poguma in moči, 15. posmehovalec, 16. nasprotje dobrega, hudo, 19. domača žival, 21. padavina, 23. konec vojne, 24. angleško vseučiliško mesto, 25. veselje in skrb staršev, 27. mesto na Češkem, 29. žensko ime, 30. enota ploskovne mere, 32. kemični znak za aluminij, 33. italijanski spolnik.

Rešitev križanke šte. 3.

Vodoravno: 1. Kardelj, 6. top, 7. mu, 9. sl, 10. Eva, 11. sli, 13. Tolstoj, 14. da, 15. Oka, 17. ha (hektar), 19. on, 20. re, 22. rz, 24. ime, 26. en, 28. Molotov, 30. ona, 31. in, 32. Ra, 34. ed, 35. tri, 37. Cetinje.

Navpično: 1. komet, 2. rt, 3. dom, 4. op, 5. Julijana, 8. uvod, 9. sloko, 11. Alah, 12. sto, 16. Primorec, 18. ar, 21. Emona, 23. žeti, 25. Ela, 27. note, 29. vidre, 33. kry, 35. tt, 36. in.

SLAVOSPEV TERANU

Vesela zgodba

Ameriški novinar James Nobody je ležal težko bolan že mesec dni. Zdravniki so si zaman razbijali glavo, da bi spravili bolnika spet na noge, a vsi poskusi so bili zaman.

Mož je hiral in začel polagoma uvidevati, da bo moral v kratkem odpotovati k svojim pradedom.

Končno so sklenili zdravniki, napraviti še zadnji poskus in poslali so bolnika v Evropo v nadi, da mu tamošnji zrak požene bolezen iz udov.

In tako najdemo našega bolnika v raznih evropskih zdraviliščih, od katerih mu pa nobeno ni moglo povrniti zdravja.

V svojem obupu je novinar sklenil, vrniti se domov, da vsaj v domačo grudo položijo njegove ostanke k večnemu počitku.

Namenil se je vkrcati v Trstu in zato se je njegov avto podil po prašnih vipavskih cestah proti morju.

Za Stanjelom pa je šofer zgrešil pot in znašel se je v Avberju.

Hudo je pritiskalo julijsko sonce, a prijetna sapica, ki je pihljala iz avberske cerkve, igrajoč se z listki košate lipe, pod katero se je bil avto ustavil, je sočustvovalno božala lica bolnega Američana.

Ubrano petje, ki je uhajalo iz Ukmarjeve gostilne, je polagoma začelo jasni bolni- kovo mračno čelo in zvalilo novinarja na Ukmarjevo dvorišče.

Okrog dolge mize je sedel tam pod ko- stanjem židano razpoloženi barkovljanski oktet, prepevajoč naše narodne.

Med presledki so ti priznani pevci-pivci pridno srkali peneči se teran, ki jim je vidno čistil glasove in poganjal kri v njih zagorela lica.

Čutil se je naš bolnik temu pojavu in za- vidljivo opazoval veselo družbo.

Slavni tenorist Trček, ki se je nahajal že v »visokem štadiju« in je vsled tega razu- mel že vse jezike, je ponudil tuju kozarec

in ogromni Pendljev bas je kar prisilil bol- nega novinarja, da je izpil ponujeno čašo do dna.

In glej čudo! V bledi novinarjev obraz je že po prvem kozarcu švignil sijaj kraškega terana in lahna rdečica je pobarvala nje- gova sinja lica.

Prijetna toplota v želodcu mu je izvabila smehljaj zadovoljstva in pri tretjem kozar- cu se je čutil že domačega med domačimi.

Naročal je baterijo za baterijo in ko je legla noč, je že za silo pomagal pri basih, dokler se mu ni jezik zapletel v pravi ame- rikanski voz.

Prebudil se je drugega dne pozno popol- dne v čedni Ukmarjevi sobici.

Čutil se je, kaj ga je spravilo tja, a kma- lu se je zavedel in v svoje veliko zadovolj- stvo se je počutil svežega kakor nikdar prej.

Glavobol, ki ga je trpinčil že leta, je ne- nadoma izginil.

Kaj je temu vzrok? Ker pa je bil mož bi- stre glave, je takoj uganil, v katerem grmu tiči zajec.

»Kaj bi silil domov«, si je mislil, »če me pa tukaj oni rdeči sok lahko popravi.«

In res, mož je sklenil postaviti šotor v Avberju in ostal je tam do pomladi.

Ze po prvem mesecu bivanja na Krasu se mu je zdravje povrnilo.

Izvežbal se je v »balincanju« in kmalu postal strah in obenem vaba najboljših ba- lincarjev. Zaljubljen se je v našo pesem in barkovljanski oktet je bil večkrat v gosteh pri njem. Pri takih prilikah so še pozno v noč grmeli drugi basi med pokanjem starih butilk.

A čim okroglejši je postajal novinarjev trebušček, tem bolj je hujšal njegov možnji- ček in zato je bilo treba misliti na odhod.

Na poslovilnem večeru je po kratkem go- voru v precej razumljivi slovenščini izročil